

માણકશાહ ચરીત્ર.

—૦૦૦૦૦૦૦—

રચનાર

૧૯૯૬

કવી જેશંગદાસ ત્રીકમદાસ પટેલ.

રેહુવાશી

મોજે બાવળા તાલુકે ધોળકા

છલ્લે અમદાવાદના

(પ્રથમ પંચત ૧૯૩૦ ની સાલમાં બનાવેલું)

તે આજે સેડેન્સાજ સુધારા સાથે

અસલ રૂપ પ્રમાણે છપાવ્યું)

અમદાવાદ.

માણિકચોક આગળ કાગદીઓળની સામે

શા. હીરાભાઈ પુંજસાના મકાનમાં

“અમદાવાદ ટાઈમ્સ પ્રેસ”માં

કાળીદાસ સાંકળચંદે છાપ્યું.

સંવત ૧૯૪૦. સન ૧૯૮૩.

(અંધ સ્વામીત્વનો હક કર્તાએ પાતળા

સ્વાધીન રાખ્યો છે.)

કિંમત રૂ. ૫-૦

પ્રસ્તાવના.

પ્રમી સ્ત્રી પુરુષનાં આનંદી મનને અવકાશની વખ
 તે અત્યંત આનંદ આપવા માટે મેં સંવત ૧૯૩૦ ની સા
 લમાં આ માણકશાહ ચરીત્ર નામની એક કલ્પિત વાર્તા
 બનાવેલી. પરંતુ હુટલાંએક ખાસ કારણોને લીધે આજ
 સુધી તે જોમની તેમ છપાયા વગર રહેલી. હાલ
 અનુકુળ પ્રસંગ આવવાથી તે છપાવી બહાર પાડીએ. એ
 માં સ્ત્રી અને પુરુષ એ બંનેના મનને આનંદની સાથે
 હુટલીક શિખામાણ મળે એવા હેતુથી રચી છે. આ વાર્તા
 રચ્યા પછી તુર્તજ મેં “કમળા સ્વયંવર” એ નામની
 એક રમુજી અને હાલના સુધારાને અનુકુળ પડતી વાર્તા
 પદ્યમાં બનાવેલી છે. તેમાં તમામ રાગો ઘણું કરી ચાલ
 તી દેશીઓના છે. એ વાર્તામાં નાયક અને નાયીકા બં
 ને સુધરેલાં છે. હાલ તે છપાવવા વિચાર હતો. પરંતુ તે
 ગ્રંથ ઘણો મોટો હોવાથી અનુકુળ વખતે છપાવવા રા
 ખ્યો છે. આ માણકશાહ ચરીત્ર વાંચતાં પેઢેલાં તેના દે
 શી રાગ બરોબર આવડવા જોઈએ. જો રાગન્દ્રિ ગત સા
 રી હશે તો વાર્તામાં ઘણીજ રમુજ પડશે. તેમાં પણ પી
 ગળના રાગો કરતાં દેશી ઢાળોમાં ગાવું ઘણું રસીક લાગે
 છે. અને એજ ખાસ કારણથી મેં આ ગ્રંથમાં દેશી રા
 ગ પસંદ કર્યા છે. તા. ૧—૨૧—૩૩

ગ્રંથ કર્તા.

અર્પણ પત્રીકા.

રા. રા. વકીલ દામોદરદાસ દેવચંદ.

મુ. ધોરાજી.

આપ સંસાર વેહેવારના કામમાં તથા સંસાર સુખા
રાના કામમાં અત્યંત પ્રેમો પુરૂષ છો, અને વળી મારા
આસ દોસ્તદાર છો, તેમજ આપે પુનર્જન કરી સંસાર
વ્યવહાર ઉપરનો પરિપુર્ણ પ્રેમ આલમની આંખ આગળ
રજી કર્યો છે. તે ઉપરથી આ સંસાર વેહેવારના પ્રેમ સં
બંધી ચીતારની રમુજી વાર્તા આપનેજ અર્પણ કરવા ઇ
ચ્છુ છું તે માન્ય કરશો.

સહી કવી જસંજદાસ ત્રીકમદાસ.

તમારો દોસ્તદાર.

માણિકશાહ ચરીત્ર.

ગણપતીની સ્તુતી.

દોહરા.

- ગુણપતિ તારા પાપનું, કરે પુજન બહુ વાર;
મૈરે કરી તું રાખજો, સેવકનો બહુ ભાર. ૧
- અહ્ય મતી હું અધીક છું, સેવક શરણાંગત;
વિવાહ મંડળ કામમાં, તું કહાવે સમરથ. ૨
- જે જે કામ આરંભતાં, સમરે તારે નામ;
બીલા હોરે ત્યાં થઈ રહે, એ માદોઈનું નામ. ૩
- એમજ આ આરંભમાં, ધરે હું તારે ધ્યાન;
માણિક મંદા વાતમાં, દે મુજને બહુ જ્ઞાન. ૪

વાર્તા.

- શેહેર અતી સોહામણ, સુરત નામ સુન્નાણ;
વણિક જન ત્યાં બહુ વસે, લખાપતી નિરવાણ. ૧
- તેમાં તે જન એક છે, સૌને શીર સરદાર;
માતીશા' તે જ્ઞાણને, લખાપતી લખદાર; ૨
- પુન્ય અધિક તે જન કરે, કરે ધરમનાં કામ;
પધને માટે જેજ દે, એવી જેની હામ. ૩
- તેને ત્યાં એક પુત્ર છે, માણિકશા' નિરવાણ;

- ૩૫ અધિક સોહામણ, જાણ્યે ઉગ્યો ભાણ. ૪
- જાણ્યે ખત્રીસ તેહનાં, સર્વ કળા પરકાશ; ૫
- છેલ ચતુર સોહામણો, કાંઈએ નહીં કયાશ.
- વાણિતર સારા સહુ, કરે કાઠીધા કામ; ૬
- ૩૬ રીતે ચાલતા, હૈયે રાખી હામ.
- ઘરમાં સહ સાથે રહે, હળી મળીજ અપાર; ૭
- માત ભગ્ની સમ જાણતા, જાટી નાની નાર.
- એમ ધણી દીન વહી ગયા, આપ્યા કુપ્પના દીન; ૮
- શેઠ અધિક માંદા પડ્યા, થયા સહુ ગમગીન.
- પુત્ર અધિક રૂવે ધણું, નેત્ર ભરી ખડુ વાર; ૯
- સમજવા સહ કારણે, ખાલે ખડુ ખડુ વાર.
- શેઠ અધિક જાટા થયા, રડશે નહિં લગાર; ૧૦
- આડી વાડી મુંકીને, જન્ય સ્વર્ગ જાગાર.
- તારે ફિદર કશી નહીં, માણકશા' નિરવાણ; ૧૧
- પનોતા થઈ પામશે, જાતીશા' મૃત જાણ
- એમ કરતાં દો દીને, મરું પામીયા શેઠ; ૧૨
- સમજ્યાને અગ્નિ દઈ, પો'આડ્યા છે ડેઠ.

ચોપાયા.

હાહાકાર થયો ઘેર ઘેર, ચાલ્યા શેઠ વાળીને વેર;
કાંઈની નવ રહી હિંમત હામ, હવે શું થશે આ હામ. ૧૩

સહુ રૂવે છે અપરમપાર, શોકાતુર થયા હીલદાર;
 પડી શહેર ખધે હડતાળ, કાપી ઉઠ્યો ખરેખરો કાળ. ૧૪
 શેઠ મુલા અચાનક આમ, ફેરે વસ્તીનો આઝો ન કામ;
 એક દીકરો નાનો બાળ, મુકી શેઠ ગયા આ કાળ. ૧૫
 પાણુ છુટકા એનો ન કાંઈ, કરો વરો ઈજત સમ આંહી;
 તેડાં કરોને દેશ દેશ, વાર કરો નહીં લવલેશ. ૧૬
 તેર દિવસ વહી જશે ઝટ, થશે નહીં તે જશે વટ;
 માટે કરો ઉતાવળ ખડુ, ધરનાં જાણી કહ્યું સહુ. ૧૭
 લાવો સારામાં સારી ખાંડ, નવ લાવો ભુલે પુરા ખાંડ;
 જાણ્યા લઈ આવો સારી શાળ, પછી કઢાવો ગોલાની ભાળ. ૧૮
 ફેડ કરાવી કરો સાફ, દાળ છડી ભરો ઉતરાફ;
 લાવો ફી ખડુ સાર જોઈ, અને તેડાવો સારા કંદોઈ. ૧૯
 ભરડાવો ચણાની દાળ, નવ જવા દો મિચ્યા કાળ.
 ઝીણા મંદો જોશેજ અપાર, ધર્મ દળાવો આણી વાર. ૨૦
 હવે નવ કરવી કાંઈ વાર, સર્વ સામગ્રી કરો તૈયાર;
 જોને સાંપ્યું છે જોજો કામ, તે તે પુરો કરો રાખી હામ. ૨૧
 દોહરા.

લાડુ ખનાવ્યા ખાંડના, થીએ ભર્યા ભરપુર;

જમવા ખેઠા પંગતે, જાણે સાગર પુર. ૨૨

દાળ જમ્યા લાડુ જમ્યા, જમ્યા વિવિધ પકવાન;

સહુ જન શેઠ વળાવીને, ગયા દેઈ ખડુ માન. ૨૩

- એમ ખરચ વિત્યા પછી, કર્યું નહીં નિરધાર;
મુંબાઈ શિક્ષાના થયા, હામજ દશ હજાર. ૨૪
- દેશ બધે જશ વાંચિયો, ભલાં ભલાં કુંવાય;
માતીશા'નું મુલકમાં, નામ બધે ચરચાય. ૨૫
- એમ કરતાં બહુ દીને, વણિક આવીયો એક;
પુત્રી વેવોશાળયું, કરવા સુખ વિવેક. ૨૬
- વરસ ખારની એહ છે, કંન્યા ખાળ કુંવાર;
મુઠવા માણી સમ જળકતો, રૂપ તણી ભંડાર. ૨૭
- તે શું લગન કરો તમ, માણકશાહ સુન્નાળ;
જે થકી સગપણ આપણું, થાય અધિક નિરવાળ. ૨૮
- ત્યારે ત્યાં સૌ ખાલીયા, કરો સગાઈ નિરધાર;
કંકુ લાવો થાળમાં, નવ કરશો કાંઈ વાર. ૨૯
- વહનાં વહનાં વેણ એ, ઊઠ્યો આકર સાથ;
કાઈ કંકુ કાઈ કરસલી, જાણી લાવ્યા હાથ. ૩૦
- વળી કાઈ લાવ્યા વેગથી, સુવરણવરણી શાળ;
વેવાઈએ તે પ્રિતથી, ચોડી શેઠ કપાળ. ૩૧
- હરખ તણા હકથો પછી, સાકર લાવ્યા સાર;
ખાખ ખાખ વેંચતાં, વેંચી અપરમપાર. ૩૨
- પછી જમાણ કીધું તહીં, વેવાઈએને કાજ;
વેવાઈ જમતાં ખાલીયા, “દીન દીવાળી આજ.” ૩૩
- કરો રસાઈ રૂડી ધણી, જમતાં નાવે પાર;

૧. જેને જોખન વાળું નથી તે ખાર વરસતી કંન્યા.

ખુશ ખુશ સૌ થઈ મયા, વેવાઈઓ આવાર. ૩૪
 હરખ વધ્યો મન અતી ધણો, શું કહુ આણીવાર;
 અંદાનું ચિત ખુલીયું, જે આવી આ ઠાર. ૩૫
 નહિંતો કાંઈક પડત એ, દુઃખ તણે ભંડાર;
 પણ પુન્ય આહું આવીયું, જે આવી આ ઠાર. ૩૬
 એ તણે દોન રહ્યા પછી, વેવાઈ કરી જવાર;
 આપ વતન જવા મસે, નિકળોયા નિરધાર. ૩૭
 વળો વળો સૌને કહી, લીધી લાંબી વાટ;
 કંઈક દોને ધર પુગીયા, ભાગી મન ઊચાટ. ૩૮
 એમ કરતાં બહુ દોને, ખાલ્યો માણિક મંન;
 જોવા માટે હું જઈ, અંદાના ગુણ તંન. ૩૯
 ગુણ દોપ હું એહના, કરે મન પરકાર;
 માટે મારી જંગપતી, પુરાણ કરજો આશ. ૪૦

તારૂં ગોકુળ જોવાન આંચર મથુરાંના વાણી. એ રાગ.
 ગુણ જોવા માટે હું તો જાણે અંદા નારીના;
 જોયા વિણ અતીશે મુંઝાણે અંદા નારીના. ૪૧
 રૂપ અતી વખણાયછે, સુરત શેહેરની માંહી;
 પણ તુંતો પોરખંદરેછું, હુંતો વસુ છું આંહીરે. અં ગુ ૦ ૪૨
 વાહાણ ભરી હું પ્રીતધીરે, હંકાર અંદાને દેશ;
 જોવા માટે હું અધોરે, તારૂં જોવાન ખાળેવેરે. અં ગુ ૦ ૪૨

ખ્યારી તારા હું ગુણનુંરે, ધરવાને આપું દયાન;
 ગુણ હીઠે પીય થઈ રહુંરે, જેમ તરવાર ઉપર મ્યાનરે, અં. ગુ. ૪૭
 ક્યારે રહ્યું શહેર સુરતીરે, ક્યારે રહ્યું શહેર પોર;
 ગુણ જોવાને હું આવીયોરે, ધરનો ખનીને ચોરરે. અં. ગુ. ૪૮

“વળતી લાડણીને શણગારીરે, પીઠી ચોળીને પાટ
 ખસારીરે” એ રાગ.

વાહાણ પોહોત્યું સમુદ્રપારે, નવ લાગી લગારે વારે;
 તર્ત ઉતારી નાંખ્યો માલરે, ભરી રાખ્યો કરી સંભાળરે. ૪૫
 એમ કરતાં ગયા ખડુ દંનરે, એક આંચો સોદાગર તંનરે;
 માલ દેખી થયો પરસંનરે, લેવા ધાર્યું પોતાને મંનરે. ૪૬
 તર્ત અંધો થઈને પડોચોરે, માલ લેતાં લગારે ન ખડોચોરે;
 ભરી માકલ્યો દેશ દેશરે, નવ રાખ્યો તહાં લંબેશરે. ૪૭
 પછી નાણું ગાણીને આપ્યુંરે, શેઠે છુટનું થોડુંક કાપ્યુંરે;
 લેઈ આપ્યા તે ખંદર માંહીરે, જઈ મળીયા વણીકને તાંહીરે. ૪૮
 નાણું ભરીને લીધો પત્રરે, ઠામ લખાવ્યો પોતાનો તત્રરે;
 નામ હીરો ખરાળ્યું એ દેશરે, લીધો કાછીયા ફેરો વેધરે. ૪૯
 વેચે વંત્યાક ફેરું શાકરે, રાખે ખરેખરો ડીમાકરે;
 ખડુ લેવા આવે ત્યાં જંનરે, રૂપ દેખી માટે સહુ મંનરે. ૫૦
 એમ કરતાં ગયા ખડુ દંનરે, એવે આંચો એક શેઠ તંનરે;
 ઘેર વસે હતો ખડુ માટેરે, તેથી શાકનો પડતોતો તોઠરે. ૫૧
 માટે પુછતો પુછતો આંચોરે, હીરો તર્ત તાણુ શાક લાંચોરે;

શેઠ માકલીયાં તે ઘેરે, પછી કીધા હીરાપર મહેરે. ૫૨
 આજ નોતર તારે મારે, ઘેર શેરેર ખધું જમનારે;
 ત્યારે હીરે કરચું તે કબુલારે, નવ કીધા લગારે લુલારે. ૫૩
 જોવા મંદા નારીના ગુણો, માટે ખાવું પડે આ લુણો;
 એમ ધારી ખેઠા તે મંદરે, એવે અસ્ત પામોયો દંદરે. ૫૪
 ત્યારે આજ્યું ત્યાં શેઠનું તેકરું, હીરો માલ્યો વાશીને પેહેકરું;
 નાત જમવા ખેડી છે સકરું, ઉપમા હું અધીક શી કહુંરે. ૫૫
 માહે સ્નાખી સજ્જન ખડુ આવેરે, ઓઠી પીતાંખર તે લાવેરે;
 કઈક છેલીયા ખાજેવેશરે, ફેર છુટા મુકી શીર કેશરે. ૫૬
 કઈક ધાલ્યા ગજે ગજસ્થળરે, કઈક ખું ખું કરે પળ પળરે;
 કઈકે કીધું કપાળ સરસરે, જોઈ કામની પામ તરસરે. ૫૭
 કઈક નારી હોંડે હંસ માલરે, વારે વારે સમારતી ખાલરે;
 કઈકે દાંતી જડીતી રેખરે, જાણે શોભે છે સુવર્ણ લેખરે. ૫૮
 કઈકે અજન કીધું અદકરે, ગાલ વચ્ચે શોભે શ્યામ ટપકરે;
 કઈકે ઓઠ્યા હતા સુભ સાળરે, કઈકે પેડેરચું ઓળુ દારવાળરે. ૫૯
 કઈકે પેડેરી કંચન ભત ઓળીરે, કઈકે ઓઠી ઓઠણી રંગ ઓળીરે;
 કઈકે કેશ લટકતા મુકચરે, જાણે નાગ આવો ત્યાં ઝમ્કયારે. ૬૦
 કઈકે પેડેરચાં છે કલાં કાંખરે, કઈકે પેડેરી છે કાંચળી લાંખરે;
 કઈકે પેડેરચા કંચનના ચુડારે, ખાંહે ખાન્તુખંધન ચુડારે. ૬૧
 કઈકે સ્તંધો ભર્યો ખડુ સારેરે, શોભે સિંદુર માંહી રંગદારેરે;
 કઈને માથે જડીતજ ખારેરે, એક લટકે છે ઉપર મારેરે. ૬૨
 એમ શોભા તણા નહી પારેરે, નાત જમવા ખેડી એ વારેરે.

જને જોઈએ તે માગી લેજો, નામ દેઈને સાદ પાડેજો ૬૩
 એમ કરતાં ગઈ પોર રાતરે, ત્યારે જમી ઉઠી સડુ નાતરે;
 હવે હીરા તણુ શું થાયરે, કહે જયસંગ તે મહીમાપરે. ૬૪

“ઓખા કરતી અતી પોકાર હોરે હઠીલા ગણા એ રાગ.”

ગત હીરા તણી શી થાય, સજ્જન સાંભળજો.
 કહું તેહ તણા મહીમાય, સજ્જન સાંભળજો. ૬૫
 નાત જમી ગઈ સડુ ઘેર, સજ્જન સાંભળજો;
 હવે શીરે થઈ તહીં પેર, સજ્જન સાંભળજો. ૬૬
 વીતી ગઈ હતી પોર રાત, સજ્જન સાંભળજો;
 મોટે ઓઠી મુકી વિખ્યાત, સજ્જન સાંભળજો. ૬૭
 શેઠ સુતા પેતાને મોડેલ, સજ્જન સાંભળજો;
 કરે પોતે પ્યારીશું ગેલ, સજ્જન સાંભળજો. ૬૮
 ભુલી ગયા હીરાનું નામ, સજ્જન સાંભળજો;
 એવે રહી રજની એ જાનમ, સજ્જન સાંભળજો. ૬૯
 ત્યારે શેઠ ઉઠ્યા ઉદાર, સજ્જન સાંભળજો;
 ડોકું કાઢ્યું પ્યારીની પાહાર, સજ્જન સાંભળજો. ૭૦
 દીઠે હીરા તહીં તતખેવ, સજ્જન સાંભળજો;
 માલુ કરી શેઠ ત્યાં ટેવ, સજ્જન સાંભળજો. ૭૧
 અહ્યા હીરા તું અડધી રાત, સજ્જન સાંભળજો;

- બેશી કેમ રહ્યો ગઈ નાત, સગ્ગન સાંભળજો. ૭૨
 ત્યારે હીરો ખાલ્યો વપન, સગ્ગન સાંભળજો;
 સુણો નગરશેઠના તંન, સગ્ગન સાંભળજો. ૭૩
 જ્યારે કરવું હતું આયું કાજ, સગ્ગન સાંભળજો;
 દીધું નોતર શીદને આજ, સગ્ગન સાંભળજો. ૭૪
 આવી બેશી રહ્યો અહીં રાત, સગ્ગન સાંભળજો;
 કાઈએ પુછો નહી નાત જાત, સગ્ગન સાંભળજો. ૭૫
 ત્યારે ખેડો હું રાખી વિવેક, સગ્ગન સાંભળજો;
 રાખ્યો જાત તણો મં ટેક, સગ્ગન સાંભળજો. ૭૬
 એવે ઉડી આપ્યા તમે ખાહાર, સગ્ગન સાંભળજો;
 ત્યારે પામ્યો તમારો હું પાર, સગ્ગન સાંભળજો. ૭૭
 ત્યારે શેઠ ખાલ્યા એણી વાર, સગ્ગન સાંભળજો;
 ઉઠ ઉજમ જો ભંડાર, સગ્ગન સાંભળજો. ૭૮
 જોતાં મળે નહી લવલેશ, સગ્ગન સાંભળજો;
 ખાલી ઉજમ ખાળેવેશ, સગ્ગન સાંભળજો. ૭૯
 સુણો તાત તમે વપન, સગ્ગન સાંભળજો;
 વાત કહું રાખીને મંન, સગ્ગન સાંભળજો. ૮૦
 મંદા પાસે લાડુ છે તણ, સગ્ગન સાંભળજો;
 સુણી મંદા રહી તતક્ષણ, સગ્ગન સાંભળજો. ૮૧
 ત્યારે ખાલી ઉઠ્યા ત્યાં શેઠ, સગ્ગન સાંભળજો;
 પાછા મેજ સવારે વું નેઠ, સગ્ગન સાંભળજો. ૮૨

તોપચંદા માને નહીં દેશ, સજ્જન સાંભળજે;
 આપું નહીં ઉજડ થાપ દેશ, સજ્જન સાંભળજે. ૮૩
 કહી થાક્યા ચુક્યા સહુ જન, સજ્જન સાંભળજે;
 પછી કર્યું ફરી મિથાન, સજ્જન સાંભળજે. ૮૪
 અને જમાડચો હીરાને ત્યાં, સજ્જન સાંભળજે;
 પછી સુવારચો ચોકની માંહી, સજ્જન સાંભળજે ૮૫
 સુતા પછી તહાં શું થાય, સજ્જન સાંભળજે;
 કહે જયસંગ તે સહુ આંહી, સજ્જન સાંભળજે. ૮૬

“વર્ધસ્થાવ નથી થયો તુરે, હરીજન નથી થયો તુરે.”
 એ રાગ.

સુણજે સહુ જન સંસારી, સુણજે સહુ જન સંસારી;
 વરાણું ચંદા મુણ ભારી, સુણજે સહુ જન સંસારી. ૮૭
 નગરસેઠની પુત્રી કહાવે, ચંદા જેતું નામ;
 પ્રીતવાળાને મળવા કાળે, પુરણ રાજે હામ. સુણજે ૮૮
 ચોહાર રાત જ્યાં રહી પાછલી, ત્યારે ઉઠી નાર;
 પ્રીતવાળાને મળવા કાળે, ઝટપટ થઈ તૈયાર સુ. ૮૯
 કડલાં પેડેમાં કાંપી પેડેરી, પેડેરમાં નવરંગ ચાર;
 સજ્જન થઈને સુંદરી માલી, રાખો મનમાં ધાર. સુ. ૯૦
 બાહાર આવીને જુએ ત્યારે, રાત પાછેરી ભાળી;
 સમસમ સમસમ સમસમ સમજે, જાણે નીશા કાળી. સુ. ૯૧
 પુરત ચંદાખાઈ ત્યાં ચોખ્યાં, મનમાં લાગી બીક;

શું કરૂં આ પ્રિતમ પ્યારા, લાગે ખીક અધિક. સુ૦ ૬૧
 એમ કરતાં અકળાઈને, પાછી વળવા જાય;
 તેવામાં ત્યાં હીરો દેખી, ખુશ થણેરી થાય. સુ૦ ૬૨
 અરે હીરાજી મારા ઉપર, કરો અતી ઊપકાર;
 મોઢેર કરીને મારી સાથે, આવો આણીવાર. સુ૦ ૬૩
 હામ આઠ હું તુંજને આપું, સાંભળ હીરા મન;
 પ્રીત કરીને મારી સાથે, આવો રૂડા જન. સુ૦ ૬૪
 હીરો પણ ત્યાં ખુશ થઈને, જોવા ચાલ્યો ખેલ;
 હામ આઠ ઊઠતાં લઈને, કરતો ચાલ્યો ગેલ. સુ૦ ૬૫
 એમ કરતાં સોનીને ત્યાં, જઈને ઉભી એહ;
 હઠાડવાને કાજે ચંદા, વચનો કેવાં કેહ. સુણજો સૌજન સંસારી. ૬૬

“નેણે ઝોલો લાગ્યોરે, પનામાર નેણે ઝોલોરે. એ રામ.”
 હઠા પ્રીતમ પ્યારા આજ, હેત જાણી માહચરં મારા રાજ;
 રાખો રહીયા મહીં કાંઈ લાજ, હેત જાણી માહચરં મારા રાજ;
 કરો પ્યારા જોયનનું કાજ, હેત જાણી માહચરં મારા રાજ. ૬૭
 આશ ભરી આવી અહીં, પાછું કેમ વળાય;
 રાત ઘણી બીતી ગઈ, માટે હઠો ગમ્મ તેમ થાય. હેત૦ ૬૭
 સારસડી છુટી પડે, રોઈ મરે તતકાળ;
 તેમજ હું અહીં એકબી, માટે રડતી ન રાખો આ કાળ.
 હેત૦ ૬૮
 આવાં વચન સુણી તહીં, સોની હઠ્યો તતકાળ;

તે દેખો અંદા કહે, નવ પાડો પ્રીતમ મને ફાળ. હેતો ૯૯

“વારુ છું વીઠલર પાલવ નવ આલો.” એ રાગ.

જ્ઞાનીડો ઉઠચોરે, આંખચો યોળંતો;

બહુ પ્રિતે એતારે, અંદા યોળંતો. ૧૦૦

બહુ અંધો બનીનેરે, બુઝા પાડંતો;

વેગે ચાલંતારે, કપડાં ફાડતો. ૧૦૧

ભીંતે ભટકાતેરે, અંધો થઈ એતો;

અંદાને મળવારે, આતુર થઈ ફરતો. ૧૦૨

મુખથી એમ ખાલેરે, પ્યારી પ્યારીજી;

અંદા ક્યાં ગઈછુંરે, વાહાલી મારોજી. ૧૦૩

વેગે તું આવેરે, મળવા પ્યારાને;

નહીંતો દુઃખ થાશેરે, વાહાલા તારાને. ૧૦૪

તારા વીણછું હુંનારે, સારસ જ્યમ છુટું;

પડે હરણ હરણીયારે, રણે જેમ વીખુટું. ૧૦૫

એમ હું અહીં કાહાવુરે, કહું તને ઉઘાડું;

દુઃખમાંથી મુજનેરે, પ્યારી તું કાહાડું. ૧૦૬

તુંતો હિંમતનારે, હથેલીયારણ કહાવું;

હુંતો નામરદનરે, તુજ આગળ આંવું. ૧૦૭

મોઢે મુજ ઉપરરે, મહેર કરી પ્યારી;

કામસર કરીરે, પીડ હજો મારી. ૧૦૮

તુજ વીણ આ જગમારે, ડાઈને નવ ભાણું;

- ખીજી કાઈ નારીરે, જુગમાં નવ ન્યાણુ. ૧૦૯
- પ્યારી તું હોરે, હંસ તણી ચાલે;
મુઠા મુજ ભાગીરે, દ્રસ્ટી જઈ ગાલે. ૧૧૦
- કંકણને ચુડીરે, તુજ કર ચળકે છે;
પાંદડીઓ કાનેરે, પ્યારી લળકે છે. ૧૧૧
- લેલાટ શભિરે, ચંદર ચાંલેયો;
કર ઉપર ખળકરે, ખાનુ છલેયો. ૧૧૨
- તેથી મન મારે, માહ અતી પામ્યું;
તુજને દેખીનેરે, મુજ કુઃખ સૌ વામ્યું. ૧૧૩
- માટે તું પ્યારીરે, ખરે કરી આવે;
મુજ પ્યારા કેરે, અનુ શું કાવે. ૧૧૪
- એવું કહી એણે, ચંદા ઝટ ઝાલી;
વળતી ત્યાં બેઠે, લીધી છે તાળી. ૧૧૫
- તે દેખી હોરે, રીસ અતી આણી;
ઘટ ફઈ ચંદાનેરે, ક્રોધ કરી તાણી. ૧૧૬
- કપમ ભુલે ભામતીરે, મુજને અહીં લાવી;
જે હોય તે અહીંયારે, દેને ચુકાવી. ૧૧૭
- નહોં તો નહોં છોકરે, હાથ હવે તારો;
કપમ અપજા બાળારે, જીવ બાળે મરો. ૧૧૮
- મારે ત્યાં ચંદારે, ક્રોધ કરો બાલી;
મુક મુક એ મરખારે, કર તુટી ચોળી. ૧૧૯
- તુજને કાણ લાન્યુંરે, અહીંયાં આત્મારે;

જાળ અટ ચાલ્યોરે, ગદ્દા આ વારે. ૧૨૦

તોએ ત્યાં હીરોરે, હઠ કરી ઉભો;

ચંદા ગુણ જોઈનેરે, દુઃખ મહીં હુપ્પો. ૧૨૧

વાપ્પો સૌ રૂંવેરે, કાળ અતી કાળો;

માટે દે હીરોરે, ત્યાં તેને ગાળો. ૧૨૨

ત્યારે ત્યાં ચંદારે, ખોલી ક્રોધ કરી;

કુયમ કુયમ આ મુરખારે, જાએ છે ઉતરી. ૧૨૩

લે લે શું માગુરે, ખોલ અહીં આપું;

ગુણ તારા જોતાંરે, થઈ આવ્યું માપું. ૧૨૪

એમ કહીને એણે, વાળી કર લીધો;

લે લે શું માગેરે, એમ કહી દીધો. ૧૨૫

તે લઈને હીરોરે, કર છોડી દીધો;

વળતા શો એણે, મનસુખો કીધો. ૧૨૬

વળાણ.

ક્રોધ ભર્યો ચાલ્યો તહીં, હીરોધર ભણી જાયરે;

માં તેના મનડા તણી, ગત હવે શી થાયરે. ૧૨૭

“ઓખા કહે છે સુણ સાહેલી, લાલ્ય નાથને વેહેલી વેહેલી’

અ રાગ.—વેરાડી.

જોઈ હીરાને મડો છે રીધ, ઠઠ અંધુધાથી ચીધ.

આવી નારી હું કાઈ નવ ભાણું, જોને કરમ કરેછે કાણું. ૧૨૮
 મહેલી પરણવો પતી પરગામ, જર રત્ન છે રાખી હામ;
 નવરાજે એ કાઈની માત્રા, લાવી અવગુણ ક્યાંથી આ માત્રા. ૧૨૯
 ધીક ધીક તને ધીક નારી, નથો તુતો મને વરનારી;
 હુંતો ભાણતો હતોજ કહેવું, આતો નીકળ્યું જોયા જોવું. ૧૩૦
 માટે માંડે નહીં એ કામ, નવ ભાણું હવે તુજ નામ;
 તારે સુજતે સુજતું કરજે, વર ખોજો જોઈને વરજે. ૧૩૧
 હુંતો પરણું નહીં તુજ સાથે, નવ કરું મેળાપો હાથે;
 એમ કરતાં અતોશે વિજાપ, આલ્યો હીરાને ધડધડી તાપ. ૧૩૨
 તેથી બેશુદ્ધ થઈને તે પડીચો, ધરાણી ઉપર બહુ રડવડીચો;
 પછી જ્યારે આવ્યાં હોશ હામ, ત્યારે જવા ધાર્યું આપ ગામ. ૧૩૩
 ત્યારે વેશ ટાળ્યો કાછીયાનો, સાચે સાચો લીધો શેઠીયાનો;
 માલ લેઈ ભર્યા બહુ વાહાણ, પોહોશ્યાં સુરતમાં નિરવાણ. ૧૩૪
 પછી ઉતારી નાંખ્યો માલ, માંડ્યો વેચવા ત્યાં તતકાળ;
 એવે આવ્યા વણિતર સહુ, દેખો ખુશ થયા શેઠ બહુ. ૧૩૫
 ખાશ્યા ફુલ તોરા બહુ માથે, શેઠ ઘેર આવ્યા સહુ સાથે;
 દેખો ખુશ થયાં સૌ જન, માત અતી થયાં મગન. ૧૩૬
 વળતી ગયા બહુ ફીન વહી, ચંદા ભરજોબન વશ થઈ;
 માટે લેવાં હવે તો લગન, જોયો નિવત રહે મન. ૧૩૭
 એમ ચતુરશા મિતવે છે, લગન લગન રહાણ કરે છે;
 પછી તેડાવી જોશોને તર્ત, પ્રિતે પુછેછે સુભ મહુરત. ૧૩૮

वलाणु.

मंढाने परब्राववा, पुजे सुभ महुसतरे;
पुष्टी कंठातरो भाकली, वेजे शेंहेर सुरतरे. १३६

“वणती लाडडीने राणुगप्पीरे पीठी व्याणीने
पाठ प्यसारिरे” अशग.

क्षप्पी कंठातरो पळु प्रातेरे, पोटो व्यासुरतमां सुभ रीतेरे;
वांया शेंठ कडे मन साधरे, डेम क्षण थशे ज्येष्ठ साधरे. १४०
ज्ये शुं पराणुं नहुीं निरधाररे, ज्येज्ये कडुं व्या वाररे;
तारे मन गम ते करजेरे, प्योजे वर ज्येधनि वरजेरे. १४१
नव राप्पीश अहीनी आशरे, कर प्योजे ठकाणे तपासरे;
ज्येया ज्येज्येरा तुज गुंजरे, लरी लामिनी लर ज्येवगुंजरे.
भाटे भारो नहिं ज्ये धरभरे, कडु हवे मुकी सळु शरभरे;
क्षप्पी पत्र व्या पंड्या साधरे, नवक्षप्पीतो क्षप्पुं हुं हाधरे. १४३
न्यारे वाणुातरो सळु ज्येव्यारे, डाणे ज्येअंतरना पठ ज्येव्यारे;
ज्येअन ज्येवज्जा डेम उदाशारे, शेंठ पुरो उदाशी भाशीरे. १४४
वांक ससरा तांजो शो पडोचारे, ज्येथी ज्येव पळु मडळडीचारे;
साये सायुं कडो व्या वाररे, लाज लगारो नहिं लगाररे. १४५
न्यारे भाणुक्या सुभ रीतेरे, कडे सांभणे सौ ज्येक ज्येतेरे;
गया वाहाणु लरी हुं अहीधीरे, त्यारे ज्येठ ज्येवती ज्ये क
हीधीरे. १४६

जध वृत्तरीचा पार शेंहेरे, त्यां तो डेवी यधती धरेरे;

જાણી કાઢીયાનો મં વેશરે, વાત જુઠી નહિ લવલેસરે. ૧૪૭
 વેચું વંત્યાકનું સસં શાકરે, જેથી વાગી મધ શેઠેર હાકરે;
 એમ કરતાં ધણા હીન કેરે, નાત અતુરશા ઘેર તેરે. ૧૪૮
 જેથી જોઈએ શાક અપારે, શેઠ તંન આંચો એ વારે;
 લઈ જાકલાંચું તે ઘેરે, પછી દીધી મારાપર મેરે. ૧૪૯
 કહે જમવા આવજો તુંપરે, હોંશી હીરા કહુ છું હુંપરે;
 એવી શેઠની પેખી પ્રીતરે, જવા ધારયું મં તહાં ખમીતરે. ૧૫૦
 પછી નાત જમી રહી જ્યારે, ઘેર થકી ગયો હું ત્યારે;
 જઈ જોયું તો ન મળે કાઠરે, હુંતો શરમાઈને રહ્યો જોઈરે. ૧૫૧
 એવે શેઠની દ્રષ્ટી થઈરે, પછી રાતે કરીજ રસોઈરે;
 તેહ જમી સુતો હું ખાહારે, વળતી મંદાં ઉઠી એ વારે. ૧૫૨
 ભરી ડણા મહોં મિથાનરે, ચાલી પાર કને નાદાનરે;
 આવી એળંગી ઉગર ખાહારે, ત્યાં તો દોઢો ઘણો અંધકા
 રે. ૧૫૩

તેથી થર થર પુજો કાપરે, કહે હવે વત્તે શી થાયરે;
 એવે દેખી મને કહે નાર, સાથ ચાલો તમે આ વારે. ૧૫૪
 તેથી હું પણ સોંદરો સાથ, ગાલી નારી નાદાનના હાથરે;
 લઈ સોની તણિ ઘેર ગઈરે, જઈ આકુળ બાકુળ થઈરે. ૧૫૫
 સાદ કરી ઉઠાડ્યો પારે, પાર ઉઠ્યાં થઈ ભરપારે;
 ખંને એક ખીજને મળીયારે, પ્રીતે પ્રેમ પાસમાં ગળીયારે. ૧૫૬
 એવે ગાલ્યો મં તેનો હાથરે, કેમ અમલો કીધોતો સાથરે;
 આપ આંટા તણુ મને ધનરે, ત્યારે તેણે વિપારયું મંનરે. ૧૫૭

પાસે હાથ મળે નહી કાંઈરે, એમ બારી નાળી આપી આંહીરે;
 તેહ લેઈ આવ્યો હું ઘરેરે, એવી બની હતી તહાં પેરે. ૧૫૮
 માટે પરાણ નહી એ સાથે, નવ કરેં જળાયો હાથેરે,
 નારી નાશન છે એ માટેરે, નવ એસુ હવે એક પાટેરે. ૧૫૯
 ત્યારે વાણીતરે સહુ બાંધેરે, કાઈ આવે નહિ તમ તોલેરે;
 વાત રાખો સહુ પેટ માંહીરે, નવ કરો હુલાડી કાંઈરે. ૧૬૦
 એથી આખરે જનમે તમારીરે, માટે રાખીએ છીએ વારીરે;
 નવ કરેં થઈ જે સગાઈરે, એતો લેલાટ માંહી લખાઈરે. ૧૬૧
 માટે જનન કરો તઈયારે, નવ લગાડો હવે વારેરે;
 જો લગન આકી રહી થોડીરે, માટે જલુ હવે જનન જોડીરે. ૧૬૨
 મુણી સેઠે આપ્યો અભિપ્રાયરે, કહો ચાકરને સજ થાયરે;
 વળી તમે જનમો વળ જોઈરે, જનને સુંસડો રહે નહી કાંઈરે. ૧૬૩

વળણ.

વાણીતરે સહુ સાંભળી, આનંદ કરતા જાયરે;
 જનન જોડવા કારણે, રીત હવે શી થાયરે. ૧૬૪

દોહરા.

સગાં સેહોદર શેઠનાં, મિત્ર મિત્રની નાર;
 સોંઘડી એ સર્વને, કરી જનન તૈયાર. ૧૬૫

મામેરે મોંઘા મુલનું. એ રાજ.

જનન જોડી આલ્યા સહુ સારથી, હાઈ હરખ ન માય ખ
 ચીત, માણકશાની જનનમાં

મળીયા શોખી સજ્જન સહુ સંગતી, રાખે માણકશાપર
પ્રિત; માણકશાની જનમાં. ૧૬૬

શોભા સોખી સજ્જનની હું શી કરું, માયે વ્યાધી આપ્યા
સૌ માળ; માણકશાની જનમાં;

જનમા જરકશીના અંગ શોભતા, કીધી કેશર આડ કપો
ળ માણકશાની જનમાં. ૧૬૭

કઈકે રતન જડીત લીધા વાટવા, શોભે ઉપર હીરના ગુચ્છ
માણકશાહની જનમાં;

કઈકે વાળ ઝોળ્યા અતી ઝોપતા, ઝોળ્યાં થંભ અને મુ
ખ મુછ માણકશાહની જનમાં. ૧૬૮

કઈકે કંદારા કંચનના પેહેરીયા, કઈકે ગળે ગળચવા સર
માણકશાહની જનમાં;

કઈકે કસળી કારનાં પઢ પેહેરીયા, કઈકે પેહેર્યા ગુલાબી
હાર માણકશાહની જનમાં. ૧૬૯

મળી જનમાં મિત્રોની ભારજ, ગાય ઉલટથી પહુ ગાન
માણકશાહની જનમાં;

સાણુ કંચનના પેહેરી કામની, કરતી મિત્ર સમીપે સૌ સા
માણકશાહની જનમાં. ૧૭૦

કાઠે કાજલ આંજલ આપમાં, શોભે મૃગાનેણી મુખ
અંદ માણકશાહની જનમાં;

પેહેરી કંચન જાત ભરી કાંચળી, સ્વામી સામું જોઈ હશે
મંદ માણકશાહની જનમાં. ૧૭૧

ઝાળી વાળ્યા છે કેશ અંખાડલા, સેથે ભરીયલ સિંદૂર
 ખુબ માણકશાહની જનમાં;
 પેરેથી આભુપણા અતી આપતાં, આપે ઈંદ્રપરી આખે
 હુબ માણકશાહની જનમાં. ૧૭૨
 ઝાળી સુરતી શેઠની સુંદર જન સૌ, જઈ પોહોચી છે
 બંદર પોર માણકશાહની જનમાં;
 હવે કંન્યા તરફ કેવી રીતનો, થઈ રહ્યો છે મંડપનો સ્તાર
 માણકશાહની જનમાં. ૧૭૩.

“વળતી સાણીને શણગારીરે પીડી ચોળીને
 પાટ બેસારીરે.” એ રાગ.

શેઠે મંડપ રચીએ છે સારો, એક ચોરીનો સોભિએ ન્યારોરે.
 માંહેરત જડીત રૂડા સ્થંભરે, દેખી હીલ થાયે બહુ સ્તબ્ધરે. ૧૭૪
 બાંધ્યા ચંદ્રવા બહુ સારારે, લાંબા તખ્તા લાગે છે પ્યારારે;
 હાંડી અમરખ અળકે અઝારે, જોઈ પેરીના હીલડાં ઢાઝચારે. ૧૭૫
 ચોખી ચાદર માંહી પથરાવંરે, મુકયા બાજોઠ ઉપર લાવીરે;
 માંહે મુઠીએ કાય પુતળીએરે, દોવો દેખી લાગે અળમળીએરે. ૧૭૬
 ભીંતે કનક તણી ગાર હોધોરે, ચિત્ર ચિત્રાવી શોભા ફીધોરે;
 હીધા કંકુ તણા બહુ ચાપારે, શોભે સુંદર રંગોત છાપારે. ૧૭૭
 વાગે વીધવોધના ત્યાં વાજનંરે, લાવી કુલ મુકાબી છે તાજારે;
 નાચે અપસરા આનંદ ભરતીરે, આટા આટા તણાં મન હરતીરે. ૧૭૮
 ગાય ગીત ઘણાં રૂપાળારે, તાળ મરદંગ સારાં ભાળ્યારે;
 રમાંતો કેળોના થંભ રોપાબારે જોઈ સજ્જનને મન ભાળ્યારે. ૧૭૯

અ જે અતાર છંદક કીધારે, મન માનવીના હરી લીધારે;
ત્યાંતો કામનીઓ સહુ ગાયરે, હવે કન્યાને પીઠી યોળાયરે. ૧૮૦

ગણેશ વધાવવાના ગીતનો રાગ.

નારી બની છેલ ફાંકડીરે, જાપ પીઠી યોળવા કાજ, મંડપમાંહી યોપતીરે
દીન દીવાળીથી બહુરે, હરખ વધ્યો છે આજ, મંડપમાંહી ૦ ૧૮૧
તેલ ધાલી નાવણ કંઈરે, ગાય માનુની મંગળ ગીત, મંડપ માં ૦
પેટેયું પાનેતર કાચળીરે, વધ્યો હર્ષ અતીસ મિત, મંડપ ૦ ૧૮૨
કલાં કાંપીને સાંકળારે, હર્ષએ મુલાખી હાર, મંડપ ૦
કુલ અંગુઠાચેને ઝાંઝરારે, એનો ધણી ધમકાર, મંડપ ૦ ૧૮૩
હાથે બાજુઅંધ ખરખારે, કાને કળા કુલ સાહચ, મંડપ ૦
આંખમાં અંજન આંજીયુંરે, તેહદેખી સરવજન સાહચ, મં ૦ ૧૮૪
કેશને વાંકે અંખોડમેરે, બાંધી માતીની સેર; મંડપ ૦
ચુટા ચળકતી આપનેરે, પેટેરચો યોપાવી રૂડી પેર મં ૦ ૧૮૫
પાન ચાવે વળી પ્રમદારે, કરતી અતી કલોલ; મંડપ ૦
જોખનવંતી ઝળકતીરે, એને વરસ થયાં છે સોળ, મંડપ ૦ ૧૮૬
વળની વરને નવરાવનારે, નારી ભેગી થઈને જાય, મંડપ ૦
નવરાંચો વરને જીતીએરે, પછી જન જલ્દી જોડાય, મં ૦ ૧૮૭
વળણ.

જન જોડાવી લાવીયા, દીધું કન્યા દાનરે;

પછી વેવાણી પ્રીતથી; કેવાં ગાય ત્યાં ગાનરે. ૧૮૮

જમાઈડા તું દેશે દેશ અથગતોલ,	
જમાઈડા તું કન્યા જોવાને જાતોલ.	૧૮૬
જમાઈડા તું ઘેર નિરાંતે નવ ખેડોલ,	
જમાઈડા તું પરધર ડેલી માંડી પેડોલ.	૧૮૭
જમાઈડા તું સુખે સુતો નવ ધડોલ,	
જમાઈડા તું ખડુ ખડુ હાંકતો ખડોલ.	૧૮૮
જમાઈડા તું કન્યા કન્યા મુખ જંખેલ,	
જમાઈડા તું રોતો કન્યાને કંખેલ.	૧૮૯
જમાઈડા તેં લાડી અમારી લીધોલ,	
જમાઈડા તેં છેતરપંડો કીધોલ.	૧૯૦
જમાઈડા તેં પ્રીત પરાણે કરીલ,	
જમાઈડા તેં લાડ અમારી હરીલ.	૧૯૧
જમાઈડા તું હવે નિરાંતે ખસેલ,	
અંધો થઈને પરધર માંડી નવ પેસેલ.	૧૯૨
જમાઈડા તેં કર્યાં હશે કાંઈ પુન્યલ,	
ત્યારે આવી કન્યા મળી તને પુન્યલ.	૧૯૩
જમાઈડા તું હવે સુખથી સુજેલ,	
આવી કન્યા મળી દેવસ્થાન પુજેલ.	૧૯૪
હવે જમાઈ ઘેર ઘેર નવ અથગતોલ,	
આવી કન્યા મળે મળે નવ ખાતોલ,	૧૯૫
જમાઈડા તું હવે સસારમાં રહેજેલ,	
જેસગ કે લાડીને માન દેજેલ.	૧૯૬

દોહરો.

કન્યાની તરફેણનાં, ખેડાં બનીને સુપ;
ત્યારે જનરડી તહાં, ગાએ ગીત અનુપ. ૨૦૦

(વરની તરફેણનાં બધરાં ગાય છે. રાગ હરિપ્રભાણિ.)

લાડી તારો બાપ દેશે દેશ જતોજી,
તોય તારો કંઈ કોઈ નવ થાતોજી. ૨૦૧

લાડી તારી માતા અતિ અકળાતીજી,
વર જોવા દેશે દેશ અથડાતીજી. ૨૦૨

લાડી તારો બંધવ તને બહુ ખીજોજી,
તેહ દેખી ભાનઈ તારી રાજોજી. ૨૦૩

લાડી તારી સગાઈ કોઈએ નવ કરીજી,
ત્યારે તારા હપર દયા અમે ધરીજી. ૨૦૪

લાડી તેંતા લાડીને છેતરીચોજી,
અંધો થઈને લાડી તુજને વરીચોજી. ૨૦૫

લાડી હવે તારું કરમ ઉઘડીયુંજી,
ત્યારે તને આવું રતન આજ જડીયુંજી. ૨૦૬

લાડી હવે સુખે સંસાર તું માણ્યજી,
જેથાં કુ પરણ્યા સાથે પ્યાર આણ્યજી. ૨૦૭

“વળતો લાઠીની શણગારે, પીઠી ચોળીને પાઠ

બેસારીરે” એ રાગ

ઝીત ગાઈ રહી વેવાણર, ઠાઠ રાત તણી શો આણચોર; ૨૦૮
 મળી મનુનીચો મહસંઠાળેર, ખંતે માણકશાહને ખાળેરે ૨૦૯
 એમ કરતાં ગઈ પેઢોર રાતરે, થપા માણકશાહ વિખ્યાતરે;
 મળી માનુનીચો સૌ કહે છેર, શેઠ પ્રિતકરીને સુંગિછેર. ૨૧૦
 આજ સુજો આ સામ માહોલરે, જાણે આપી અમાને ડાહર;
 ત્યારે શેઠ વઘા નહીં વાણરે, ઘડી બે ત્રણ થઈ નિરવાણરે. ૨૧૦
 તેથી સાહેલીચો સમજવેરે, મ્હોણાં મર્માળાં મહસ કહાવેરે;
 તોય સમજે નહીં કાંઈ શાહરે, જુએ માનુનિએ મન રાહરે. ૨૧૧
 એમ કરતાં ગઈ અતો રાતરે, એવે આવી કન્યાની માતરે;
 દીધા ઠપકા શેઠને ભારેરે, ત્યારે જવા ધારયું તે ઠારે. ૨૧૨
 ચાલી સાહેલીચો સૌ સાથરે, ગાલી એક ખીજનો હાથરે;
 જોડે માણકશાહ સુમ રીતરે, ચાલે પ્રિત ધરી ખડુ ચિતરે. ૨૧૩
 એમ કરતાં ગયાં સૌ મ્હોલેરે, ત્યારે સાહેલીચો શું બોલેરે;
 જીઠ ચંદા બિલાડ કમાડે, આજ માન અમારો તું પાડે. ૨૧૪
 લાખાં સ્વામી તારો સમજવેરે, માથાકુટ અતીશે કહાવીરે;
 સુણી ચંદા થઈ ચકચીતરે, ઉઠી ઉઘાડવા બપભીતરે. ૨૧૫
 આવી ઉઘાડયું એણે એ દારરે, કે ત્યાં પતી દીઠાં નિરધારરે;
 તેથી ચંદા અતીશે હરખેરે, સામું જોઈ જોઈને નિરખેર. ૨૧૬
 ત્યારે સાહેલીચો સૌ બાજીરે, બાલ પ્રીતમશું પ્રીત બાજીરે;
 આમ ઉભે રહ્યે શું થાયરે, એવે માણકશાહ માહી જાયરે. ૨૧૭

ઝોલ જોઈ થયો ચક્રચીતરે, ઘડી વિવિધ જાતની રીતરે;
 હાંડી ઝમરખ શાભે મારારે, જોઈ પ્રાણને લાગે પ્યારારે. ૨૧૮
 કુલ સોત ખીછાવો સેજરે, લાવી લવીંગ એળકી મીંજરે;
 ખાઈ ખૂખી કરી એહ જાણેરે, પછી ચંદા પ્રિતેશું ભણેરે. ૨૧૯

દોહરો.

ચંદા મુખ એમજ ભણે, સાંભળજો મુજ નાથ;
 ચોપટ આપણ જેલીએ, પાસા દ્યોને હાથ. ૨૨૦

વૈરણવ નથી થયો તુંરે, હરીજન નથી થયો તુંરે એ રાજ.

ચોપટ ખસો મારા નાથ, ચોપટ ખસો મારા નાથ;
 પાસા દ્યોને પ્યારા હાથ, ચોપટ ખસો મારા નાથ. ૨૨૧
 એક પાસજી તમે ખસજો, ખીજી પાસે હુંય;

હાર જીતની રમત રમતાં, થવાનું છે થુંપ. ચોપટ ૨૨૨
 માણકશાહ—અરે પ્યારી તું સાંભળ મારી, મુખથી કહુંધું વાણ
 હાર જીતની રમત રમતાં, પાંડવની ધઈ હાણ. સમજો ચંદા
 ખાઈ મનમાંહી, સમજો ચંદા ખાઈ મનમાંહી; હુંતોં
 રમનારો નહીં કાંઈ, સં ૨૨૨.

ચંદા—અરે નાથજી આવા ક્યાંથી, કંજુસ ધઈ આવ્યા;
 વીશ ગાહોરની હાર જીતમાં, કઠણ કપમ કહાવ્યા. ચો. ૨૨૩
 માણકશાહ—હારે તો હું ક્યાંથી આપું, પ્યારી વુજને ઘમ;

માટે ચોપટ રમવાની હું, નથી માલતો હામ. સમજો. ૨૨૪
 ચંદા—અરે નાથજી શું બોલોહો, કંજુસાર્ધના બોલ;
 જાનામાના ખેશી રહોને, લાજી મરશે ગાહોહ. ચો. ૨૨૫

ભાણકશાહ—તારે તો તે તૂળને તાલે, મારે મર મમાન;
મોટે રે તું મનમાં નારી, રાખ બગારે ભાન. સમજો. ૨૨૬

ચંદા—અરે નાથજી હું હારીશ તો, આપીશ તમને દામ;
પણ કદાપી તમે હારશો, તો નહીં લઈ હું દામ. ચો. ૨૨૭

ભાણકશાહ—અરે પ્યારી તું સાંભળ મારી, રમવાની કહું વાણ;
મેં આનાની હાર જીતમાં, હા કહુ છું નીરવાણ. સમજો. ૨૨૮

ચંદા—અરે નાથજી એ શું બોલ્યા, મેં આનાની વાત;
મારે કરમ આવો ક્યાંથી, શોધી લાવ્યા તાત. ચોપટ. ૨૨૯

ભાણકશાહ—સાંભળરે તું ચંદા નારો, મેં આનાની હોડ;
રમવું હોયતો આવો બને, નહીંતો પોહોર્યા કાડ. સમજો. ૨૩૦

ચંદા—અરે નાથજી એ બોલતાં, શરમાયા નહીં ક્યમ.
હારો ત્યારે હું નહીં લેજી, ભાગો મનનો ભમ. ચોપટ. ૨૩૧

ભાણકશાહ—ક્રોડ ઉપાય કરે તું પ્યારી, પણ રમનારો નહીં;
મેં આનાની હોડ હોયતો, એલો ચોપટ અડી. સમજો. ૨૩૨

કવી—એવું સુંણીને ચંદા નારી, થઈ ગઈ ચિંતાતુર;
જે શંગ કે ચોપટ રમવાને, ષડી શોકાતુર. સુંણીને સજ્જન
સૌ સારા, સુંણીને સજ્જન સૌ સારા, રૂબેચંદા ચોપારાં. ૨૩૩

દોહરો.

ચોપટ માંડી ચોંપથી, રમવા બેઠાં બેહ;

ભાણકશાહ ત્યાં હારોયા, ચંદા કેવું કેહ. ૨૩૪

ગુરુ ગોવીંદને હું નમું વણુઝારારે. “એ રામ”

નાથ તમે હારી ગયા હોડે રમતરે,

મંત્રો ચોપટ માંડી આજ, ભુલે ભમતારે;
 ફાઈ દાન હું નવ મેલતી હોડે રમતારે,
 કરચું આગધટલું આ કાજ ભુલે ભમતારે. ૨૩૫
 દામ આઠ તમે હારીયા હોડે રમતારે,
 થઈ ગયું એ આટું કાજ ભુલે ભમતારે;
 મારે તમે મારા નાથજી હોડે રમતારે;
 દામ દેશો નહીં એ આજ ભુલે ભમતારે. ૨૩૬
 ત્યારે માણિકશાહ ખાલોયા સુણ નારીરે,
 કેમ કરું હું મિઠ્યા વચન વિવેક ધારીરે;
 શહેર સુરતમાં હું વસુ સુણ નારીરે,
 કહાવું માતીશાહનો તેન વિવેક ધારીરે. ૨૩૭
 આમાં અતી શી હાર છે? સુણ નારીરે,
 આપું હોય કદી હજાર વિવેક ધારીરે;
 એવું કહી ત્યાં શેઠીચે સુણ નારીરે,
 વાળી કાઢી ગજવા ખાહાર વિવેક ધારીરે. ૨૩૮
 લે લે આપું હું વુજને હો નારીરે,
 ખારા હાર્યા કેરા દામ વિવેક ધારીરે;
 એમ કહી વાળી ખરી લે આ નારીરે,
 વળતી વદ્યા અરેરે રામ વિવેક ધારીરે. ૨૩૯
 ત્યારે નારી ત્યાં ખાલોયાં હો ખ્યારારે,
 કેમ કાઢ્યાં શોકાતુર વેણ વાલા માઠારે;
 શારે પડ્યો વાંક માહુરો હો ખ્યારારે.

- જેથી રક્ત કર્યાં આ નેણ વાલા મારારે, ૨૪૦
 ત્યારે તહાં શેઠ ખાલીયા સુણ નારીરે,
 વાત માંડી કહું આજ વિવેક ખારીરે;
 વૈરા હતો ઘેર તાહ્યરે સુણ નારીરે,
 ત્યારે આવ્યો હું જમવા કાજ વિવેક ખારીરે. ૨૪૧
 નાત જમી સહુ ઘેર ગર્હ સુણ નારીરે,
 ત્યારે વીતી ગર્હ મધરાત વિવેક ખારીરે,
 જમ્યા વિના ત્યાં હું રહ્યો સુણ નારીરે,
 એવે ઉઠ્યો તારો તાત વિવેક ખારીરે. ૨૪૨
 ઉભો મને ત્યાં દેખીને સુણ નારીરે,
 શેઠ ઉઠી આવ્યા તતકાળ વિવેક ખારીરે,
 પુછ્યું મને જમવા તણું સુણ નારીરે,
 પછી ઉઠાડી ઉજમ ખાળ વિવેક ખારીરે. ૨૪૩
 તેણે જોયું ભંડારમાં સુણ નારીરે,
 જોતાં મળે નહીં માંડી લેશ વિવેક ખારીરે
 ત્યારે ઉજમ ખાલી તહીં સુણ નારીરે,
 તાત ચંદા પાસે છે શેશ વિવેક ખારીરે. ૨૪૪
 પછી તને ત્યાં પુછીયું સુણ નારીરે,
 ત્યારે થઈ તું કીધાતુર વિવેક ખારીરે;
 ત્યારે પછી તું ત્યાં થકી સુણ નારીરે,
 જાડી ઉઠીને આંવી ખાહાર વિવેક ખારીરે. ૨૪૫
 પછી મને સાથે લઈ સુણ નારીરે,

સાહી શોખી સોનીને દ્વાર વિવેક ધારીરે;
 ત્યારે ગપા પછી તેં મને સુણ નારીરે,
 વાળી આપીને કાઢ્યો બાહાર વિવેક ધારીરે. ૨૪૬
 હામ આઠ બદલે મને સુણ નારીરે;
 વાળી કાઢી આપી એ વાર વિવેક ધારીરે;
 રાખા હતી મેં એહને સુણ નારીરે,
 કરી જુકનીથી જતન અપાર વિવેક ધારીરે. ૨૪૭
 હામ આઠ હું હારીયો સુણ નારીરે,
 અને જીતી તું ચંદા નાર વિવેક ધારીરે;
 તેહ બદલ આ તુજને સુણ નારીરે,
 તારી વાળી આપું આ વાર વિવેક ધારીરે. ૨૪૮
 માટે તને હું શું કહું સુણ નારીરે,
 દીલે દીલગીર છું હું અપાર વિવેક ધારીરે.
 ગુણ તારા હું શા ગણું સુણ નારીરે,
 પિક પિક તારો અવતાર ચંદા નારીરે. ૨૪૯

વળણ.

એવું સુણી ચંદા તહીં, થઈ ગઈ શોકાતુરે;
 નયસંગ કે પાછળ પછી, રૂવે સાગર પુરે. ૨૫૦

કરી હવે ફારખસ જેવોરે, અમલદાર નહી મળે
 એવોરે. એ રાગ.

અરે દીન સપરખે, થયું આપું મારા કરખે. ૨૬.

નહોંતો મને સોઈ ચોપટ સુજત, રમવાની આ કામ;
 કરમ તાણા સંજોગે રહેજે, લીધું મેં એનું નામ. અરે૦ ૨૫૧
 સીરે મારે વળી હોડજ બકવો, પ્રાણ પીધુંની સાથ;
 જોયો કરો આણું દુઃખ નીપજીવ, વઢાણા મારા હાથ, અરે૦ ૨૫૨
 હવે મારે જીતે શું કરવું, આવા પીગિની સાથ;
 એને હવે પડતો ન મુકાએ, કાલ્યો ચોરીમાં હાથ. અરે૦ ૨૫૩
 માટે હવે મરવા વિના કાંઈ, ઉપાય બીજો નહોં;
 શું કરું આ કીરતાર કાપ્યા, રહેવાયે નહોં આહી. અરે૦ ૨૫૪
 એવું વહી ચંદાખાઈએ જીમ, કરડી કાલ્યો જીવ;
 મરની વખત એ એમ વહી જો, શુંય કરું આ શીવ.
 અરે૦ દીન સપરમો થયું૦ ૨૫૫

વળણ.

ચંદા જીમ કરડી તહોં, મરણ પામી એ વાર;
 તે દેખી જીવસંગ કહે, શોક થયા શોકદાર. ૨૫૬

રાગ મલાર.

માણકશાહ પુછે તહોં હો ચંદાર,
 કેમ ખરાણી ઢળી છું તું અહોં હો ચંદાર. ૨૫૭
 શું કીધું મેં મુજને હો ચંદાર,
 જોયો ડાખ દીધો મુજને હો ચંદાર. ૨૫૮
 વારે જ્યારે મરવું હતું હો ચંદાર

ત્યારે પરાણુ આ નોહતું હો અંદારે,	૨૫૬
હગો દેઈને તું ગઈ હો અંદારે,	
ખરેખરી વેરાણ તું થઈ હો અંદારે,	૨૬૦
આળ મુકી મુજ શીર તું હો અંદારે,	
ગઈ ભવ સાગર તરી તીર તું હો અંદારે,	૨૬૧
ચલે ભવ મેં શું કર્યું હો અંદારે,	
જેથી પાપ આથી આજ આ તર્યું હો અંદારે,	૨૬૨
મરી અને મારી ગઈ હો અંદારે,	
હવે જુડી વલે મુજ થઈ હો અંદારે,	— ૨૬૩
સવારમાં હું શું કરું હો અંદારે,	
શુંજ મુખ દેખાડી હું રહું હો અંદારે,	૨૬૪
સખી સહુ તુજ આવીને હો અંદારે,	
તારી ખપ્પર પુઝે પ્રિત લાવીને હો અંદારે,	૨૬૫
ત્યારે કરું શું હું તેહને હો અંદારે,	
કેમ સમજાવી શકુ હું એકને હો અંદારે,	૨૬૬
માલ અત્રી કાંઈક ખાલને હો અંદારે,	
તારી ગુહચતી વાન તું ખાલને હો અંદારે,	૨૬૭
ભાન વગર થઈ ભેંપ તું હો અંદારે,	
કેમ પડી રહી કરું શું હો અંદારે,	૨૬૮
મુખ તારું મહસ ખાલતું હો અંદારે,	
કેમ બન્યું અત્યારે અખાલતું હો અંદારે,	૨૬૯
નેણ તારાં જો આ તાચતાં હો અંદારે,	

કેમ પડ્યાં અત્યારે આ મીંચતા હો અંદારે,	૨૯૦
હાથ તારા ને આ હાલતા હો અંદારે,	
કેમ સ્થીર અત્યારે આ ભાળતા હો અંદારે,	૨૯૧
સુરખી ને આ મુખ શોભતી હો અંદારે;	
કેમ ઉઘટી અત્યારે એ ઝોપતી હો અંદારે,	૨૯૨
શખ ખાણ સુગી માલુચરાં હો અંદારે,	
શું આ શીતળ ખન્યાં ગાત્ર તાલુચરાં હો અંદારે,	૨૯૩
એમ કહી એક ભ્રમથી હો અંદારે,	
શેઠ ઢોળે અંદારે શ્રમથી હો અંદારે,	૨૯૪
તોપણ તે હાલે નહીં હો અંદારે,	
ત્યારે શેઠની હામ હારી ગઈ હો અંદારે,	૨૯૫
બાણ્યું હવે ને મુઠ્ઠાં એ હો અંદારે,	
કેમ સુખે હવે જઈ સુખે એ હો અંદારે,	૨૯૬
પડ્યું રહે અહીં આ શરીરે હો અંદારે,	૧
તો નિશ્ચે મરાણ મુજ શીરે હો અંદારે,	૨૯૭
મોઠે રાતની રાતમાં એહ હો અંદારે,	
કંઈક દપટવી જઈ દેહ હો અંદારે,	૨૯૮

વળાણ.

એમ કહીને એહ ત્યાં, તર્ત થયા તૈયાર;	
આબુવણ ઉતારી લેઈ, મુકયાં મહેલ આગર.	૨૯૯
વળતી ખાંધી વેગથી, અંદારે એ વાર;	

માણિકશા માથે ભઈ, ચાલ્યા મેલની ખાર.

૧૮૦

ગાંધી આશાવરી.

માણિકશાહ ગાંધી ખાંધી, ચાલ્યા ખંદર ખાહારે;

સપ્ત કાંઠે જઈને તર્તજ, નાંખી નીર મેઝારે. ૧૮૧

નાંખ્યા પેટેલાં નારીને ભેઈ, માણિકશાહ મહસ રોપરે;

૩૫ અઘોર રામાનું દેખી, શેઠ સ્વભાવીક માહચરે. ૧૮૨

પણ તેને મન ખોક હતી બહુ, આજ મગણની માથેરે;

માટે મહુ નાખી દેઈને, ચાલ્યો કાલે હાથેરે. ૧૮૩

ત્યાર પછી ગાંધે આંબીને; ક'યુંજ સ્ત્રીનું સ્નાનરે;

પણ મનમાં મહા ભય રહ્યાથી, રહ્યું નહીં કાંઈ ભાનરે. ૧૮૪

સ્નાન કરતાં સ્ટેન્ડે ત્યાં તો, ચઢ્યો ચાર ધડી હીનરે;

કપડાં સરવે કારાં કરીને, ચાલ્યો ધર્મ ગમગીનરે. ૧૮૫

શોકાતુરની ચાલ ચાલતો, રૂઢ્યે રાખો ખીકરે;

ઉતાવળો ઉતાવળો જઈને, સુતો ધઈને સીકરે. ૧૮૬

ત્યારે તહાં બનૈયા સોને, હીલમાં લાગ્યો ડરે;

માટે ઝટપટ વેવાઈને કહે, કરો કન્યા તતપરે. ૧૮૭

ત્યારે ચતુરશાહ સંઘાને ત્યાં, વળાવવાને ઠાગરે;

જાણી પણ નવ જડી ત્યારે તે, કહે શું કરોએ આગરે. ૧૮૮

ત્યારે તહાં સો બનૈયા કહે, વેવાઈ સુણી વાતરે;

આજ અન્ના નિકળીએ તોપથ, પાપ જતાં હીન સાતરે. ૧૮૯

માટે હવે વિદાય કરો નહીં, વળાવો કન્યાપરે;

શોક અહીં સોજી નહીં તેથી, ઉત્પાત અમને થાયરે. ૧૬૦
 તેથી તહાં ચંદાની ચાલી, સધળે સાધા સાધરે;
 તોય કરી કાંઈ ભાજી જડી નહી, ત્યારે ચઢીચો કોધરે. ૧૬૧
 સ્વાર સરસ મંગાવો શેઠે, માકલીયા દર દેશરે;
 અખડકાર ખાજીને લાવો, ચંદા ખાજેવેશરે. ૧૬૨
 સ્વારોએ કશી દીશ કરીને, જોયું અપરમપારરે;
 તોપણ તેહ જડી નહીં ત્યારે, આખ્યા ઘેર નોરધારરે. ૧૬૩

વળાણ.

સ્વાર સહુ ઘેર આવીયા, જડી નહીં ચંદાય;
 ત્યારે તહાં જયસંગ કહે, માતા મન અકળાયરે. ૧૬૪

નાથ તમે હારી ગયા, હેડે રમતાંરે. એ રામ.
 દોકરી તુંતો ક્યાં ગઈ મારી વાહાલીરે,
 આપી શોક અમાને અપાર ક્યાં તું ચાલીરે;
 આજ અમારે મન તો મારી વાહાલીરે,
 દુઃખ તણો દીસે નહીં પાર ક્યાં તું ચાલો; ૧૬૫
 આજ અમારે વાહાણ સૌ મારી વાહાલીરે,
 દુખી ચુક્યાં સમુદર માંહો ક્યાં તું ચાલી;
 સ્વર્ગ સરીખુ શહેર આ મારી વાહાલીરે,
 અમને ઉજડ લાગે છે આંદો ક્યાં તું ચાલીરે. ૧૬૬
 તાત સુનો તારા વીના મહારી વાહાલીરે,
 વળી સુનો સહોદર સાથ ક્યાં તું ચાલીરે.

સાસરીયાં સુનાં સહુ મારી વાહાલીરે,
 વળી સુનો રહ્યો તુજ નાથ ક્યાં તું આલીરે. ૨૯૭
 કીયા તે ભવનાં વેર આ મારી વાહાલીરે,
 વાળી ગઇ તું આણી વાર ક્યાં તું આલીરે;
 આપું તારે કરવું હવું મારી વાહાલીરે,
 ત્યારેકયમ જનમી મુજ દ્વાર ક્યાં તું આલીરે. ૨૯૮
 કીયા વેરીએ વાળીયાં મારી વાહાલીરે,
 મારાં કીયા ભવોનાં વેર ક્યાં તું આલીરે;
 દગો કર્યો ડાહિ તને મારી વાહાલીરે,
 કે ડાહિ હીધું તને ઝેર ક્યાં તું આલીરે. ૨૯૯
 માત તણી પ્રીત ભુલીને મારી વાહાલીરે,
 કેમ દગો હીધો આ વાર ક્યાં તું આલીરે;
 તારા વિના હું ટળવળી મારારી વાહાલીરે
 ભુંડો ભટકાઉ છું આ ઠારે ક્યાં તું આલીરે. ૩૦૦
 તારે જ્યારે જવું હવું મારી વાહાલીરે,
 ત્યારે કરવો તે મુજ જળાવ ક્યાં તું આલીરે;
 એક તારા વિણ મુજને મારી વાહાલીરે,
 થયો આ ભવ હપર અભાવ ક્યાં તું આલીરે. ૩૦૧
 એમ અધીક રૂવે ધણુ એની માતરે,
 વળી રૂવે સહોદર સાથ બંધુ તાતરે;
 ત્યારે પછી જનને તહીં સુખ સુજનનરે,
 કહું એક જોડીને હાથ પારી મંનરે. ૩૦૨

વળણ.

જન તહા બાકી સહુ, કરો અમને વિશ્વાસ;
જ્યસંગ કે તેથી તહાં, શેઠ અતી અસુઝાપરે. ૩૮૩

રાગ સારંગ.

(વેવાઈ જનવાળાને કહે છે.)

જન તણા સો સુણો હો, સંજ્ઞન સારા શાણીજી;
ચંદા અહી નવ કહાવે હો, અમ ટકવેચાણીજી. ૩૦૪
જન તમારી આવી હો, ત્યારે પ્રીતે પરણીજી;
આજ અહીં નવ કહાવે હો, મારી એવા કરાણીજી. ૩૦૫
ક્રોધ કરીને કાપ્યા હો, ત્રીલોકીના નાથજી,
પિસે ભવ કાઢો કેવાં હો, અમ થયાં મુજ હાથજી. ૩૦૬
તે આજે આ આવું હો, દુઃખ અતીશે હીધુંજી;
સજ્જન જાયે એવું હો, કીરતારે આ કીધુંજી. ૩૦૭
સાજ વરસતી શાહાણી હો, ખાળા કયાં જાવાણીજી;
છાતી કયમ તું રહીધું હો, મારી વાહાણી શાહાણીજી. ૩૦૮
દે મુજને અહીં દર્શન હો, ચંદા મારી વાહાણીજી;
તો મનગા હું ધાળી હો, પ્રસન્ન તુજને ભાળીજી. ૩૦૯
તારા પેટેલું મુજને હો, મરાણ કેમ ન આવ્યુંજી;
ઈશ અધીક આ કેવું હો, દુઃખ મને જે કહાવ્યુંજી. ૩૧૦
એમ અધીક અકળાઈ હો, વેવાઈ વહીયા વાણીજી;
ચંદા સાટે સોંપુ હો, કાઢોતો ઉજમ શાણીજી. ૩૧૧

ત્યારે ત્યાં સૌ જાને હો, વિચારયું છે મનજી;
 પાછું કેમ જવાએ હો, સુણા શો સુજનજી ૩૧૨
 માટે ચંદા સાટે હો, પરણા ઉજમ-આજજી;
 તો તો કાંઈકજ રહેશે હો, શો તમારી લાજજી. ૩૧૩
 ત્યારે ત્યાં તે શો હો, પરણવા પ્રીતી કીધોજી;
 તેથી તર્તજ તેને હો, ઉજમ અર્પી દીધોજી. ૩૧૪

વળાણ.

અરપી ચંદાને ખદલ, ઉજમને આ વાર;
 જ્યસંગ કે હવે પછી, શા થયા સમાચારે. ૩૧૫

રાગ રામગરી

જાન તૈયાર થઈ એ વારજી, ખેડી વેલમાં ઉજમ નારજી;
 વળ્યાં વળાવીને સૌ જાનજી, જાન હરખી અતીશે મનજી. ૩૧૬

ઢાળ

જાન તહાં સૌ મનમાં હરખી, કીક થયું રહી લાજ;
 ખરેખાત એ ચંદાએ કેમ, કીધું આણું કાજ. ૩૧૭
 ધરમાં એ સૌ સાથે લડીને, ગઈ હશે પરદેશ;
 પણ ત્યાં જઈને શું કરશે એ, જોખન ખાજોવેશ. ૩૧૮
 ત્યારે ત્યાં જાનરડીયો સૌ, પ્રછે વહુને વાત.
 કેમ તમારી જાન રીસાઈ ગયાં, કે કેમ કરીયો ધાત. ૩૧૯
 ત્યારે વહુ વિવેકે આલ્યાં, સુણા સૌ સુજાણ;

રડુ વચન કીધું નથી એને, કાંઈએ કાંઈ નીરવાણ. ૩૨૦

કેણે જોયું એ અંદા ક્યાં ગઈ, ખાળા ખાળેવેશ;

તેની કાંઈએ ખબર પડી નહીં, ઘર મહીં લવલેશ. ૩૨૧

એમ કરતા દશ દીવશે, જનન યુગી સૌ ઘેર;

દુઃખ સરવે દેખી સૌને, છુટી આનંદ મેઢેર. ૩૨૨

ખાપ પ્રીતિ આનંદ કરે અતી, શેઠને હજમ નાર;

એમ કરતાં દીવાળી દીન, આપ્યા એણી વાર. ૩૨૩

ત્યારે ત્યાં મિત્રો પોતાના, તેણી સૌ તતકાળ;

એપ્રેટ માંડી રમવા બેઠા, મોત્રો સૌએ કાળ. ૩૨૪

રમતાં રમતાં મોત્રોએ જતા, કાઠી એવી વાત;

ઘર નારીનું કે નરનું છે, સુંઝો સરવે જ્ઞાત. ૩૨૫

ત્યારે ત્યાં માણકશાહ ખાલ્યા, સુંઝો સહુ સુભાળ;

ઘર નારીનું નવ કહેવાયે, નરનું છે નીરવાળ. ૩૨૬

એમ કરતાં સામા સામી, વાદ વચ્ચેજ અપાર;

ત્યારે ત્યાં મિત્રો સૌ ખાલ્યા, સુંઝો શેઠ આ વાર. ૩૨૭

જો ઘર નારીનું નીપજો તો, જનમો તમે પરદેશ;

પાણ કદી પુરૂષનું નીપજો તો, અમ જોએ પરદેશ. ૩૨૮

ત્યારે ત્યાં સુખેથી શેઠ, આપ્યા સૌને કાલ;

વાત તણું નક્કી કરવાને, માણસ માકલ્યું મા'લ. ૩૨૯

જનમો તહીં શેઠાણી પાસે, આણો અહીં આ વાર;

માક હોડ હોડ જઈને, લાવ્યો હજમ નાર. ૩૩૦

ત્યારે ત્યાં સૌ મોત્રો ખાલ્યા, સાંજળ નાર સુભાળ;

ધર નારીનું કે નરનું છે, તે તું કહે નીરવાણ.	૩૩૧
ત્યારે ત્યાં શેઠાણી ખાલ્યાં, રાખી મન વિવેક.	
ધર નારીનું નક્કી કલાવે, નરનો નહીં કાંઈ ટેક.	૩૩૨
એવું સુઘતાં માણકશાને, રોસ ચઢી અપાર;	
શું!! ખાલી તું નારી આપું, આવીને આઠાર.	૩૩૩
ધર નરનું છે કે નારીનું, તે શું જાણી જાય;	
પણ હવે શો ઈલાજ કરવો, બંધાઈ ખેડો હુંય.	૩૩૪

વળણ.

બંધાઈ ખેડો હું આહીં, કરવો શો ઈલાજ;	
જયસેગ કે વળતી તલાં, કેવું કલાવે કાંજર.	૩૩૫

રાગ માર્.

(માણકશાહ કહે છે.)

તને એવી ગતી ક્યાં સુઝી ભુંડી નારીરે;	
તારી ભુલિ ક્યાં ગઈ સુઝી ભુંડી નારીરે.	૩૩૬
જાણ્યું નેહિતું મેં આપું ભુંડી નારીરે;	
નહીંતા કેમ આહીં લાવું ભુંડી નારીરે.	૩૩૭
તેંતો વાળ્યું ખરેખરં વેર ભુંડી નારીરે;	
હીધા આ તં અઠરાકર ભુંડી નારીરે.	૩૩૮
નવ રાખી બગાર લાજ ભુંડી નારીરે;	
કેમ હીધું તે આપુ કાજ ભુંડી નારીરે.	૩૩૯

બાળ્યું ખાપ તણું તેં નામ ભુંડી નારીરે;	
તને ઘટે નહીં આ કામ ભુંડી નારીરે.	૩૪૦
ભત વિના પડે નહીં ભાત ભુંડી નારીરે;	
દેશ ખવે તું થઈ વિખ્યાત ભુંડી નારીરે.	૩૪૧
તુંતો ચંદ્ર તાણી છું ખેન ભુંડી નારીરે;	
કરે પર પુરષ ધેર સેન ભુંડી નારીરે.	૩૪૨
જોયા ગુણ તપાસો મં આજ ભુંડી નારીરે;	
તને આવે નહીં કાંઈ લાજ ભુંડી નારીરે.	૩૪૩
તંતો જાણી કર્યું આ કામ ભુંડી નારીરે;	
રાખી રૂનીયા મહીં મહા હામ ભુંડી નારીરે.	૩૪૪
તારે માણવો જોખન વેશ ભુંડી નારીરે;	
માટે માકલ્યો મને પરદેશ ભુંડી નારીરે.	૩૪૫
પણ રાખજો રૂનીયામાં ધીર ભુંડી નારીરે;	
સુખ પામીશ નહીં લગીર ભુંડી નારીરે.	૩૪૬
ફટ ફટ ગોઝારણ નાર ભુંડી નારીરે;	
દયા લાવી નહીં લમાર ભુંડી નારીરે.	૩૪૭
તારે ખોલી ત્યાં ઉજમ નાર ગુનો માફ કરો;	
અમે અપળાનો અવતાર ગુનો માફ કરો.	૩૪૮
તમ શરણિ અમે રહીએ ગુનો માફ કરો;	
કુખ કોને જઈ ઠહીએ ગુનો માફ કરો.	૩૪૯
અપળા અભાગણ છું હુંપ ગુનો માફ કરો;	
આતું કહું તમાને હું શુંપ ગુનો માફ કરો.	૩૫૦

નામ અખળા અમારું હમણ ગુનો માફ કરો;	
મારો મને ચાલી શીર કેશ ગુનો માફ કરો,	૩૫૧
હું જુલી તમારી દાસ ગુનો માફ કરો;	
આવો પ્રીતમ મારી પાસ ગુનો માફ કરો,	૩૫૨
નવ રાખો લગારે રીશ ગુનો માફ કરો;	
નાથ નમાવુ તમને હું શીશ ગુનો માફ કરો	૩૫૩
નવ બાલો બહુ ક્રોધો વચન ગુનો માફ કરો;	
હું કહેવાઈ અખળા જન ગુનો માફ કરો,	૩૫૪
મારે શેઠ વદ્યા તે વાર સાંભળ નારીરે;	
કહું અરેખરે આ ઠાર સાંભળ નારીરે,	૩૫૫
ધર નારી તાણું જે હોય સાંભળ નારીરે;	
ઠામ કરો રાખ્યા વિણ ભિય સાંભળ નારીરે,	૩૫૬
મારે જવું હવે પહેલ સાંભળ નારીરે;	
તને દેઈ જઈ ઉપદેશ સાંભળ નારીરે,	૩૫૭
ધર પાડીને નવાં કરાવ સાંભળ નારીરે;	
મારા પેટ તણા પુત્ર લાવ સાંભળ નારીરે,	૩૫૮
લાવ મારા સાર એક નાર સાંભળ નારીરે,	
ચુક કરીશ નહી લગાર સાંભળ નારીરે,	૩૫૯
વળી અખલખ ઘેડી આ જોહ સાંભળ નારીરે;	
તને આપી જાણું હું તેહ સાંભળ નારીરે,	૩૬૦
તેને વહેરો અખલખ લાવ સાંભળ નારીરે,	
આ ધોડાથી પ્રસવાવ સાંભળ નારીરે,	૩૬૧

જ્યારે કરીશ એ સૌ કામ સાંભળ નારીરે,	
ત્યારે કહાવે તું નારી નામ સાંભળ નારીરે,	૩૧૨
નવ કરે કશી તું એ કામ સાંભળ નારીરે,	
આરી નાંખુ તારી દેહ પામ સાંભળ નારીરે,	૩૧૩
એવું કહી ઉઠ્યો એ વાર સાંભળ નારીરે,	
ત્યારે રૂવે ત્યાં ઊજમ નાર સાંભળ નારીરે.	૩૧૪

વળણુ.

ઊજમ ત્યાં રૂવે કરતી શોક અપાર;	
જ્યસંગ કે હવે પછી, યા યયા સમામારે.	૩૧૫

રાગ મહાર.

ઊજમ ત્યાં રૂવે અતી ધણુ હો નાથરે,	
કેમ મુકી જાઓ પરદેશ હો નાથરે;	
હું છું તમારા હાસડી હો નાથરે,	
વેદેમ લાવો નહીં લવવેશ હો નાથરે.	૩૧૬
હું છું કરમની આગળી હો નાથરે,	
નહીં જવા દઉં પરદેશ હો નાથરે;	
સંસારમાં શું સુખ છે હો નાથરે,	
હું ના અપળા બાળવેશ હો નાથરે.	૩૧૭
પુરષ કોઈ કેવા હશે હો નાથરે,	
કોઈ કેવા હશે મમાર હો નાથરે;	
તેવા જનોના ખાલથી હો નાથરે,	

કેમ સંસાર પામું હું પાર હો નાથરે, ૩૬૮
 માટે હવે તમ મને હો નાથરે,
 સાથે લેઈ લેહો આ વાર હો નાથરે;
 નહો તો મને અહીં ગમ નહીં હો નાથરે,
 કહું અરે અરે હું નાર હો નાથરે, ૩૬૯
 ત્યારે તહા શઠ ખાલીયા સુણ નારીરે,
 કેમ લેવાય તુજને સાથ સુણ નારીરે;
 જવું પડે પરદેશમાં સુણ નારીરે,
 એતા વઢાણા તારા હાથ સુણ નારીરે, ૩૭૦
 માટે નારાંતે એનથી સુણ નારીરે;
 કર કીધું તને જે કામ સુણ નારીરે,
 નહીં તો તને હું ક્રોધથી સુણ નારીરે;
 આવી દર્શા કપાળે ઝામ સુણ નારીરે. ૩૭૧

વળાણ.

આવી કપાળે ઝામ દર્શા, કરીશ નહીં ને કામ;
 જ્યસંગ કે એવું કહી, આલ્યો રાખી હામરે. ૩૭૨

રાગ. વેરાળી.

આલ્યો શઠ રાખીને હામ, નવ મુકે પોતાની મામ;
 પ્રાણ ભરે બધા પરદેશ, અહીં રાખું નહીં લવમેશ. ૩૭૩
 જોને જુજ મરી એ જાતી, તેની દયા મને નથી પાતી;

એમ કહી ભર્યા સહુ માલ, ચાલ્યા શોક પછી તતકાળ. ૩૭૪
 ત્યારે પરમસ્નેહી જે મીત્ર, આપ્યા મળવાને ત્યાં ખચીત; ૩૭૫
 દેખી શોક થયા બહુ ખુશ, વધી મનમાં અતીશે હોંસ. ૩૭૬
 કાઢ્યો ડેસરનો ત્યાં કસુખો, પાપ અરસ પરસ ભરી ધોખો;
 પછી વેહેં પી સાકર સાર, ખુશ થયા સહુ ફીલદાર. ૩૭૭
 પાણ મનમાં અતી અમુઝાય, મિત્ર પોતાનો પરદેશ જાણ;
 માટે આંખમાં આંખ્યાં આંસુ, સહુ પાછળ મન વળાંસુ. ૩૭૮
 તેથી શોક ખાલ્યા ત્યાં વાણ, શોક કરો નહી નોરવાણ;
 ત્રણ વર્ષ બહી જશે ઝટ, ત્યારે આવીશ હું ઝટપટ. ૩૭૯
 માટે શોક કરો નહી લેશ, એમ કહી ચાલ્યા પરદેશ;
 પછી પોહોર્યા પંદર દીન કેડે, દેશ દક્ષિણ કેરે છેડે. ૩૮૦
 શહેર શ્રીરંગપટ્ટણ સાર; આવી ઉતર્યા અહીં એ વાર;
 પછી મેડેલ લાધી માંહી સારો, સાભે સુંદર બહુ રંગદારો. ૩૮૧
 કરે કાઠી ધરમનાં કામ, તેથી નિકળ્યું ધાર્મિક નામ;
 ધન્ય ધન્ય સહુ જન કેહેજે, રંક મનુષ્ય આશિષ દેજે. ૩૮૨
 એમ જશ વચ્ચે અપાર, માણે માણકશાહી સુખ સાર;
 હવે નારી તણું શું થાય, કહું તેહ તણો મહીમાય. ૩૮૩

વળણ.

તેહ તણો મહીમા કહું, સુણજો સૌ સુખાચ;

જેસંગ કે જીહાવો, વડુ ઊજમદુઃખ પારવાણરે. ૩૮૪

રાગ મલાર—પંચમ.

ઉજમ ત્યાં રવે ધણુ, કરચો સારે ઈલાજ;
 કંપ મને તો કહી ગયા, કરજો કઠણ તું કાજ. ઉજમ ૩૮૪.
 શુંરે કરે હવે હું વળી, પાસે પાઈએ મળે નહીં;
 સાંપણી પણ સાંપી નથી, જતાં પરદેશ માંહી. ઉં ૩૮૫
 એવી દશામાં એ નારીએ, કરચો મન વિચાર;
 એશી રહ્યાથી બને નહીં, કામ કહીએ લગાર. ઉં ૩૮૬
 તેવે સમ ત્યાં તે નારીએ, એક કુક્તિ લગાવી;
 ખાલી પટારા પેટીએ, માગી માગીને લાવી. ઉં ૩૮૭
 પછી તહાં તેણે ભર્યા, માંહી નળીઆંને લોટા;
 તાણુ વાશી પછી તેહને, તેડ્યા મિત્રાં મારા ઉં ૩૮૮
 મીત્રો સહુ આં જઈ આવ્યા, ભારે બાહી તે નાર;
 મીત્ર તમારા મને કહી, ગયા જતાં વાર. ઉં ૩૮૯
 મૈસો ઠકો તારે જોઈએ, લેજો મુજ મીત્ર પાસે;
 માટે તમાને હું પ્રીતથી, કહુ છું અહીં આસે. ઉં ૩૯૦
 પેટી પટારા આ ભર્યા, લેઈ લો આ ટાણે;
 તાળાં વાસ્પાં છે તેહને, માટે મુકુ ધરાણે. ઉં ૩૯૧
 માટે તમે આજ મુજને, નાણુ આવેજો આપો;
 પછી તમારે ઘેર જઈ, સરવે પેટીએ માપો. ઉં ૩૯૨
 ભારે તહાં મીત્રો સહુ, વળતાં આવ્યા વાણી;
 પેટી પટારા લો પડ્યા, નાણુ આપીએ આણી. ઉં ૩૯૩
 એકું કહી એ મીત્રોએ, આણી આપું નાણુ;

તેનું તહાં તે ઉજમ, કરચું કેવું ઠેકાણુ.

૭૦ ૩૬૪

વળાયુ.

નાણુ લઈને નારીએ, કીધું કેવું કામ;

જેશંગ કે તે જરૂર હું, વણું છું આ કામરે. ૩૬૫

—૦૦૦૦૦૦૦૦—

રાગ કાલેરો

નાણું લઈ નારીએ ત્યાંતો, કીધો મન વીચારે;

પીઉ તણું મન રીઝવવાને, કામ કરે નીરપાર. નાં ૩૬૬

એવું વિચારો કાકાજીને, જઈને કેહો અખળાપરે;

ધર પાડી આ નવાં કરાવો, ખર્ચ આપું જે યાપરે. નાં ૩૬૭

ત્યારે ત્યાં કાકાજી વહીયા, સાંભળજો વડુ વાણીરે;

પીયું તમારો પરદેશ છેને, કેમ અન્યાં ઠકરાણીરે. નાં ૩૬૮

ધરડાં ધર શું? ભાગી ગયાં તે, નવાં તમ કરાવોરે;

અખળા જાતી થઈને આવાં, ફેલ ફીતુર શાં કહાવોરે. નાં ૩૬૯

છાનાં માનાં ખેંચી રહો વડુ, નવ કરશો કાંઈ વાતરે;

શું દેખી કુલઈ ગયાં છો, જોયો તમારો તાતરે. નાં ૪૦૦

એવુ સુંણી ઉજમને ત્યાંતો, રીસ ધણેરી ચડીરે;

શું જાણ્યા કાકાજી તમ એ, એમ કહીને વડીરે. નાં ૪૦૧

ત્યાર પછી મીત્રો તેડાવી, જાણી ઉજમ નારે;

મારે હવે પીયર જવું તે, કામ કહું આ વારે. નાં ૪૦૨

ધર પાડીને નવાં કરાવો, ખરેખરાં વિચાળરે;

રાકડ વીધ હજાર રૂપિયા, આપું ઉઠાવો માળરે, નાં ૪૦૩

ત્યારે ત્યાં મીત્રો સૌ ખાલ્યા, સુણો અમારી વાતરે;
 સુખેથી ખાઈ પીયર સીધાવો, મળવા માતને તાતરે, નાં ૪૦૪
 એકેલ મહા વિશાળ કરીશું, આણો નહીં ઉચાટરે;
 ત્યારે તે નારીએ નાણું, આપી ઝાંક્ષી વાટરે. નાં ૪૦૫

વળણ

પીયર મારે પરવરું, એમ ખાલી સૌ પાસ;
 જ્યસંગ કે પણ પરવરી, જોતી પીયુંનો વાસરે. ૪૦૬

“ચાંદલીયા ચાલીશમાં અતી ઊતાવળો એ રાગ.”

મળવારે જનવું છે મારે માતને;
 એવું કહીને ચાક્ષી ઊજમ નારજો;
 વાણીતર સાથે લઈ લોષા હોંસથી,
 મળવા જનવા પોતાનો દીલદારજો. મળવારે ૪૦૭
 વળતી જોતી ફરતી દેશે દેશમાં,
 પ્યારા પરણ્યા કરે વિશ્રામ ઠામજો;
 ધણારે દીવસ વાટે એમ વહી ગયા,
 આવી ત્યારે શ્રીરંગપટણ ધામજો. મળવારે ૪૦૮
 કુવાનેરે કાંઠે વળતી ઊભી રહી,
 શુણ્ય ત્યાંતો શેઠ તણું સુખ નામજો;
 હરખેરે હરખાણી તેથી સુદરી,
 આવી મનમાં એન વળતી હામજો. મળવારે ૪૦૯

સુણતાંમાં ચાલી તે ત્યાંયાં સુંદરી,
 તંબુએ જઈ કીધો સરવે સારજો;
 આજેતો ઈશ્વર ટુકા છે મુજને,
 પાત્રી જેથી પ્યાલ મુજ ભરવારજો, મળવારે ૪૧૦
 એવુરે કહીને તે ચાલી એ પયાં,
 લાવો સાર સરવોત્તમજોઈ દુષજો;
 ઊકાળી નીર્મળ તેજનો નાંખાચો,
 વળતી ચાલી લેવા શેઠની શુદ્ધજો, મળવારે ૪૧૧

વળણ.

લેવા ચાલી શુદ્ધ તે, લેઈ કહેઈ દુષ;
 વળતી ત્યાં જયસંગ કહે, કેમ કરી લે તે શુદ્ધરે. ૪૧૨

(ઊજમ દુધારીનો વેશ લેઈ દુષ વેચવા શહેરમાં ફરે છે)
 “વેચણવ નથી થયો તુરે, હસીજન નથી થયો તુરે, એ રાગ.”
 કાઈ હ્યો દુષડીયાં મારાં, કાઈ હ્યો દુષડીયાં મારાં;
 ખરેખર કાળજડાં ઠરનારાં, કાઈ હ્યો દુષડીયાં મારાં. ટેક
 એમ મુખથી ઊચરતી તે, ચાલી ઉજમ નાર;
 જઈ શેઠના મહેલજ પાસે, ઊભી રહી એ વાર. કાઈ ૪૧૩
 તરત ત્યાં દેખી સૌ તેને, પુછે વારવાર;
 કેમ શેર તું દુષ આપશે, ખાલ ખરેખરે નાર. કાઈ ૪૧૪
 ત્યારે ત્યાં તે નારી ખાલી, સાંભળજો સૌ શેઠ;

દુષ ખાઈને વળતી ફેંટે, નાણું મુળને નેટ. કોઈં ૦ ૪૧૫
 ત્યારે ત્યાં વાણીતર સરવે, યાહ્યા એવી વાત;
 અરે ખાઈ તું ક્યાંથી આવી, કેવી કહાવે સાત. કોઈં ૦ ૪૧૬
 અરે શેઠજી સાત પુછીને, શું કરવું છે કામ;
 તમે તમારે દુષ લેઈને, મુકે મારે નામ. કોઈં ૦ ૪૧૭
 ખરેખર જોતાં ખાઈ તુતો, હીસે ચતુરાં નાર;
 પિયું તણા વિયોગે જાણે, આવી આણે ઠાર. કોઈં ૦ ૪૧૮
 નથી નાથ કોઈ મારો પારો, આ અવસર આ કામ;
 હું જાતી છું દુષારીની, આવી કરવા કામ. કોઈં ૦ ૪૧૯
 એવી રીતની વાત ચોત જ્યાં, થઈ રહી છે એ કામ;
 તેવામાં ત્યાં આવી પોહોર્યા, માણકશાહ સુખ નામ. કોઈં ૦ ૪૨૦
 પછી તહાં તે માણકશાહે, હીઠી એવી નાર;
 રૂપ અધીક રામાનું દેખી, બિભા એણી ઠાર. કોઈં ૦ ૪૨૧

વળણ.

ઉભા એણી ઠાર ત્યાં, માણકશાહ સુખણ;
 ગયસંગ કે પછી પુછતાં, કેવું કરે આજખાણર. ૪૨૨

વનચર વીરા વધામણી કેહેને ક્યાં થકી આંચો
 એ રાગ.

માણકશાહ—કેહેને ખરું તું કામનિ, આજે અહીં ક્યમ આવી;
 રૂપ તારું રઢીયાણું જોઈ, મારા મનમાં તું ભાવી. કેહેને ખરું
 તું કામનિ. ૪૨૩

દુધારી—સાંભળજો તમે શેઠીયા, હુંતો આવીધું કામ;

દુધ લાવી અહીં આપવા, શેઠ તમારે નામ. સાંભળજો તો
શેઠીયા. ૪૨૪

માણકશાહ—કાણકલાવે તારો કંથજી, કેહે તે મુજને વિસ્તારી;

કેહેને વળી કેમ છોડીયો, કેહે ક્યમયઈ દુખદારી. કેહેને. ૪૨૫

દુધારી—કાઈ નથી મારો કંથજી, હું ધું ખાળ કુંવારો;

પેટ ભરાજોને કારણે, પામુંધું દુઃખ ભારી. સાંભળજો. ૪૨૬

માણકશાહ—કેવો કુકર્મી તારો તાત છે, પાપી પ્રાણ હમારો;

આજ સુધી કેમ રાખીયો, તારો ભયો કુંવારો. કેહેને. ૪૨૭

દુધારી—તાત નથી મારો કહીં, નથી ભગિનને ભાત;

વળી નથી આ જગતમાં, મારી જનેતા માત. સમજો. ૪૨૮

માણકશાહ—કાણ તારો કેહે કામિનિ, રાજ રક્ષા કરે છે;

જેથી કરી આ જગતમાં, નિશદીન નિર્વીહન રહેજે. કેહેને. ૪૨૯

દુધારી—રક્ષા કરે છે માહચરો, સદા સૃષ્ટી યજ્ઞનારો;

જેથી કરી કહી સુખનો, નવ આવેજ આરો. સાંભળજો. ૪૩૦

માણકશાહ—ત્યારે તને હું આજથી, કહુધું એવી વાણ;

રાજ તું મારા મહેલમાં, ખેશી રહે નીરવાણ. કેહેને. ૪૩૧

દુધારી—ખેશી રહેજે કહો શું વળે, શાહ સમજોને મન;

હીનપર હીન વધતું હીસે, મારું અપખાનું તંન. સાંભળજો. ૪૩૨

માણકશાહ—ખાવું પીવું ખુબ ખરમવું, તારા મન ગમ્યું કરજો;

વિવિધ સુખ સંસારનાં, સેવા મુજ મન હરજો. કેહેને. ૪૩૩

દુધારી—નીમ જતી મુજ નારીની, શેઠ દુધારીની;

તે કેમ તમને પાલવે? પ્રીતી પરભારીની. સાંભળજો. ૪૩૪
 માણકથાહ—૩૫ રૂડી રામા અહીં, તારી જાણવે છે ભત;
 પછી ગમ્મ તે બાલજો, ભત તેવીજ ભાત. કેહેને. ૪૩૫
 કવી—એમ કહી એ શેઠીએ, આલ્યું ઝડપીને માંડું;
 કામજનની પીડથી, બાલે બહુ બહુ માંડું. સાંભળજો
 સો શેઠીયા, શાહની શાહાવટ સાચી. સાંભળજો ૪૩૬
 પછી તેને તે સ્વર્ગ ગયો, ઠઠ મેડાની માંડી;
 બાએ પીએ ખુબી કરો, વળી વસાને આંહી. સં ૪૩૭
 એમ અતી દીન એશયી, કાઠા બેઠુ જાણે.
 ત્યારે તહાં તે નારોને, કામ કેવુંજ બાણે. સાં ૪૩૮
 ગર્ભ રહ્યો એ ગોરોને, થયા ચારજ માસ:
 તેથી તહાં જયસંગ કે, કેવી ઉજમને આશ. સાં ૪૩૯

ઉથલો.

રાખે ઉજમ આશ બહુ, જવા પોતાને દેશ;
 તેથી તે ત્યાં ગ્રહને, કેવો કરે ઉપદેશ. ૪૪૦

રાગ સારંગ.

સુણો શેઠ તમે મહારાજ, કામ કરો નારીનું આજ;
 મારે ભવું હવે સ્વદેશ, વાર કરું નહીં લવલેશ. ૪૪૧
 આબો તેડવા કાકાનો પુત્ર, નેઈ રોસ બજે ધરસુત;
 માટે ઝટવટ કરો વિદાય, વાહાલા વાર કરો ન જરાય. ૪૪૨
 ત્યારે શેઠ વદ્યા ત્યાં વાણી, સુણો સુંદર આ શેઠાણી;

કેમ મુકી તમે પ્રીત રીત, જઈ ખોળે પસોવો ચીત. ૪૪૩
 આમ કરવું ઘટે નહીં તમને, કેમ વિલો મુકો છો મને;
 હુંતો કેહેતો નથી કે જનમ્યો, શાને જામણામાં જામામ્યો. ૪૪૪
 તારે મન ગમ તે કરજો, મારા ઉપર દયા ધરજો;
 પ્યારો એક વરસની પ્રિત, મુકી જા તો થઈ બચતીત. ૪૪૫
 એમ શેઠ ભાલ્યા બહુ ખાલ, જોથી પ્યાર જાણાયો અતોલ;
 તારે નારી તહાં તે ખાસે, પણ શુદ્ધની નાત ન ખાલે. ૪૪૬
 શેઠ શાને કરો છો વિખાપ, આપો રીઝીને રજા આપ;
 નવ કરશો વિમાશણ બેશ, ચાલે નહીં ગયા વિણ દેશ. ૪૪૭
 વળી માસે છ માસે મળીસ, નક્કી પ્રિત હું નહીં ભુલીશ;
 પુરે પુરો પાળીશ હું ખાલ, લ્યો લ્યો પ્રિતમ આપુ હું કાલ.
 એમ કહીને દીધો કાલ નેક, તારે શેઠને આવ્યાં કાંઈ ટેક;
 તેથી ઉદ્દેશો આછી થઈ, કાંકે અંતે આશા કાંઈક રહી. ૪૪૮
 એવું દેખી વધી તે નાર, પ્યારા કામ કરો આ વાર;
 એક ઘોડી લાવી છું હું સાથ, માટે મહેર કરો મુજ નાથ. ૪૪૯
 તેહ અલગે આવી છે આજ, ઘોડો નાખી કરો સિદ્ધ કાજ;
 તેથી રેહેશે તમારું નામ, જો આ સિદ્ધ થશે અહીં કામ. ૪૫૦
 એવું સુણીને ખાલ્યા શેઠ, જનમ્યો કામ કરાવો નેટ;
 તેથી નારોએ ત્યાં નંખાવ્યો, ઘોડો ઘોડીને મન ભાવ્યો. ૪૫૧
 પછી નારીએ કર્યો વિચાર, કામ સિદ્ધ થયાં આ કાર;
 માટે જવું હવે સ્વદેશ, વાર કરવી નહીં લવલેશ. ૪૫૨
 ત્યાર પછી તે ખાલી નાર, શેઠ માનું તમારો આભાર;

આપ દેઠા ને વોટી મને, જોથી નિશ દીન સંભારે તમને.
ત્યાર શેઠ તહાં તે આપ્યાં, તેહ સેધને નારી સીદાઓં;
સાથે વાણીતરો સહુ કહાવે, એવે નાનું નગર એક આવે. ૪૫૫
તેહ શોભામાં દોઠું સારું, માટે રાત રહેવાં ત્યાં ધારયું;
પછી રહ્યાં તહાં તે રાત, ત્યારે કેવી બને ત્યાં વાત. ૪૫૬

વળણુ!

કેવી બને છે વાત ત્યાં, સાંભળજો સૌ જન,
જન્યસંગ કે તે કહું હવે, જોથી થાઓ મનનર. ૪૫૭

રાજ વેરાણી

નય્ર માંહી વસે બહુ જન, તે માંહી એક વણીક તન;
નામ વીરચંદ્રશાહ વીશાળ, તેને દુઃખ તણી બહુ આળ. ૪૫૮
એક પુત્રો છે ઉમિયા નામ, તેના તરફની પીડા પામ;
લોધા ઉમિયાએ એવો ટેક, મુકી દેઈ મરજનદ વિવેક. ૪૫૯
રહેર સુરતનો જે શાહ, તેની સાથે કરે વિવાહ;
એહ વિણ બીજા સહુ જન, ગણું તાત બ્રાત સમ મન. ૪૬૦
માટે એક વરસમાં વરે, નહીંતો દેહ દહન આ કરે;
એવા અપસમ આધને બેઠી, જઈ અંબીકામાં પેઠી. ૪૬૧
ધરે અંબા તણું તે ધ્યાન, નિત્ય સુંગે કથા આખ્યાન;
એમ કરતાં ગયા દીન વહી, તોય મળીયા નહીં શેઠ તહી. ૪૬૨
તેથી પાવકમાં પરવેશ, કરે ઉમિયા બાળવેશ;
આબ્યા માટે માટા સહુ જન, સીસે ઉદારી અતીશે મન. ૪૬૩

રૂવે મા ખાપ તેનાં બહુ, વાત તેહ તણી શી કહું;
 બળી ભોળધને સહુ બાઈ, કહે આ શું કરોછો? બાઈ. ૪૬૪
 તોય માને નહી ઉમિયાય, તેથી ઉઘાશી સૌ જન થાય;
 કુમ કરવું હવે આ ઠાર, એમ કરે સહુ વિયાર. ૪૬૫
 એવે આવ્યો તહાં એક જન, કહાવે વાળં કરો તન;
 કહે શાને લહોછો તાહ, આવ્યો સુરતનો એક શાહ. ૪૬૬
 તેનો જઈને કરો તપાસ, તે! તો પુણ્ય થારો આશ;
 તેથી ઉઘા તહાં સૌ જન, જન્ય જોવા ખુશી થઈ મન. ૪૬૭

વળણ.

જોવા જન્ય ખુશી થઈ, હર્ષે હર્ષ ન માય;
 પણ હવે ઉજમ તણો, કહુ છું હું મહીમાયરે. ૪૬૮

“ચાંદલીયા ચાલીશમાં અતી ઉતાવળો. એ રાગ.”

ઉજમખાઈ આવીને ઉતર્યા નગમાં,
 જોતાં સરવે ગ્રહસ્થોના ઠામજો;
 એવેરે મુંગો તેણે ત્યાં વાત એ,
 બળી મરે છે અખળા ઉમિયા નામજો. ઉજમ ૪૬૯
 ત્યારે ત્યાં ઉજમખાઈ સૌને પુછતો,
 પરજળવાના કારણની કહે વાતજો;
 માથેરે શું જાતું આફત આવીયું?
 જોથી જરૂર ન ખાજે તેનો તાતજો. ઉજમ ૪૭૦

ત્યારે સૌ જન સ્નેહ કરીને ખાલીયા,
 સાંભળજો ખાઈ સરવે સાચી વાતજો;
 ટૂંક લીધો છે ઝેણુ એવો આકરો,
 પાળે નહીં તે ખાળે બધીએ જાતજો. ઉજમ ૪૭૧
 સુરતમાં માણકશાહ નામ શેઠ છે,
 તેની સાથે વરવા ધારયું મંનજો;
 પણ તેતો મુદત વીતી નવ આવીયો,
 માટે તે ખાઈ ખાળે નિશ્ચય તંનજો. ઉજમ ૪૭૨
 એવું રે સુણી ઉજમ હરખી ઘણી,
 થાશે આથી આપણું અહીં પાં કાળજો
 એમ કહી ખાલી તે અખળા મુખથી,
 ઠુક્યો તેના ઉપર ઈશ્વર આજો. ઉજમ ૪૭૩
 જાણ કરો ખંતે ઉજમ કહે જનને,
 આવ્યા છે અહીં માણકશાહ સુભાણજો;
 ખરેખરે માનો હું કહું છું મુખથી,
 ચાલો ઉજમ કહીને એવી વાણજો. ઉજમ ૪૭૪

વળાણ.

કહીને એવી વાણ ત્યાં, ચાલો ચતુરાં નાર;
 ખજી પોતાને તંબુએ, કેવો કરે વિચાર. ૪૭૫

રામ રામત્રી.

કયો વિચાર ઉજમ એવોજી, હવે પુરખનો વેશ લેવોજી;
 એવું ખારી સને શણગારજી, ખનવા પોતે પ્યારો દીલદારજી. ૪૭૬
 ઢાળ.

ખની પ્યારો દીલદાર તે, લેઈ પુરખનો વેશ;
 મુગટ મહી સૌ વાળીયા, ઝાળી ઝાંખળી કુશ. ૪૭૭
 સેંધા સુધી માતી ખાંધ્યાં, આડ કરી કપાળ;
 સોળ વરસની વયમાં માટે, મુખે નહી મુછ વાળ. ૪૭૮
 જીવાનીમાં ઉછરતા જે, શોભે સુંદર સ્તન;
 તેનો પાણ કપળે કરવાને, પેહેર્યો કપળે તન. ૪૭૯.
 કુશ ખાંધીને મુગટ ખાંધીયો, શોભે સુંદર તેહ;
 ચણીયો કાઢો ઘોતીજો, પેહેર્યો ત્રીજો જેહ. ૪૮૦
 વળી ખભે દુપટો નાંખીને, કર ધર્યો રમાલ;
 દેવસ્થાને દર્શન જનવા, કરાવી મસાલ. ૪૮૧
 વાણીતર ચાકરને નક્કર, સાથે સૌ જન ચાલ્યા;
 સુંદર ખગીમાં શેઠ ખેશીને, દર્શન કરવા હાલ્યા. ૪૮૨
 રસ્તે સૌ જન શેઠનું પુછે, વાણીતરને કામ;
 ક્યાં જાઓછો કુપમ આવ્યાતા, કહોને સઘળું કામ. ૪૮૩
 ત્યારે ત્યાં વાણીતરે ખાલ્યા, સાંભળજો સૌ જન;
 સુરતના માણકશા નામ, માતીયાના તન. ૪૮૪
 માલ ભરો પરદેશ થકી એ, આવ્યા અહીં આ વાશ;

શેઠેર બહુ સારે દેખીને, રહી ગયા આ ઠાર. ૪૮૫
 સુરતના માણકશા સુંણા, સૌ જન હર્ષીત થાય;
 બધામણી આવને માટે, દોડ્યા દોડ્યા જાય. ૪૮૬
 કાઠ તણી ત્યાં કાઠ છુટીને, કાઠનો છુટ્યો ફેંટો;
 ઉતાવળે દોડતા નેઓ, માથે કરતા વીંટો. ૪૮૭
 કાઠ તણે પગ ડેસ વગતી, તોપણ તે નવ ગણતા;
 કાઠ બહુ ખાલકણા મુખે, આવ્યા આવ્યા ભણતા. ૪૮૮
 એમ સડુ જન પોહોચો ચુક્યા, વીરમંદને વિગ્રામ;
 ત્યારે ત્યાં સૌ ખાલી ઉઠ્યા, થાશે જયજય કામ. ૪૮૯
 પરમ્પર પ્રજના પાળક, હીસે અશરણ શરણ;
 ભમિયાંબાઈ ઉગાર્યા એણે, નહીંતો પામત મરણ. ૪૯૦
 શેઠેર સુરતથી આવી પોહોચ્યા, માણકશાહ સુજાણ;
 સેફેજ સંઘળ કામ થયું અહીં, આવ્યા એ નિરવાણ. ૪૯૧
 વળણ.

આવ્યા અહીં નારવાણ એ, સુણતાંમાં એ ખાલ;
 નગરશેઠ ઝટ ઉઠીયા, કરતા માલ્યા જાળરે. ૪૯૨

રાગ રામગ્રી.

કરતા માલ્યા જાળ એ, બધા નમરની માંહી;
 આખર એ આવી મહડ્યા, શેઠ ઉતર્યાએ ત્યાંય. ૫૦૪૬૩
 દેખી તહાં તે શેઠને, ઉલટ્યું આંતઃકર્ણ;

ભસે બીરાજના શોભ, આજ ઉગાર્યું મણું. કરતાં ૦૪૬૪
 પુત્રી મારે ઘેર એક છે, નામ ઉમિયાબાઈ;
 પ્રાણ થકી મને પ્યારી છે, જોતી આ જંગ માંહી. કરતાં ૦૪૬૫
 સાળ વરસની એહ છે, હજી બાળ કુંવાર;
 રંભા જેવી રૂપમાં, શોભામાં નહીં પાર. કરતાં ૦૪૬૬
 તેણે ધાર્યો મન ટેક એ, પરણું માણકશાહ; *
 મોટે સુરતના શોભી, જોતી બેરીની રાહ. કરતાં ૦૪૬૭
 એમ કરતા હોન બહુ, વિત્યા જોતાં વાટ;
 મારે તેણે વિચારીઆ, બળી મરવાનો ઘાટ. કરતાં ૦૪૬૮
 તેથી પાદર ખડકાવીયાં, સુકાં કાઢ અપાર;
 અગ્નિ મુકી એતાવતાં, પડવા થઈ તૈયાર. કરતાં ૦૪૬૯
 એવે આવ્યો એક જંગ ત્યાં, લેઈ હર્ષની વાત;
 માણકશાહ કહે આવીયા, સુણો ઉમિયાના તાત. કરતાં ૦૪૭૦
 ત્યારે અમ્ર અહીં આવીયા, કરતા ખંતથી જાળ;
 હવે અહીં આપ દેખીને, સાચુ માન્યું મેં ટોળ. કરતાં ૦૪૭૧
 મોટે હવે તમ શોભ, રાખો અમારી લાજ;
 પુત્રી મારીને જો પરણશે, તો તો સરશે સૌ કાજ. કરતાં ૦૪૭૨
 નવ પરણો તો નિશ્ચય, મારે હત્યા છે ખે;
 મોટે કરગરી હું કહું, પરણો તો થશે જે. કરતાં ૦૪૭૩
 ત્યારે પછી ત્યાં શોભ, બાહ્યા એવી વાળ;
 નારી મારે ઘેર એક છે, થયો બીજીથી હાજ. કરતાં ૦૪૭૪

પાણ હવે અહીં શું કરું, આહું આવે છે મુખ; -
 શરમ સામવતાં મુજને, નિશ્ચય નડવાનું દુઃખ. કરતાં ૫૦૫
 માટે હવે હું શું કરું, ખીન્ને નહીં ઉપાય;
 પરણ્યા વિના હવે એહને, અહીંથી નવ જવાય. ૬૦ ૫૦૬
 માટે હવે હો નાથજી, તારો આશ્રય એક;
 એમ કહીને એ શેઠીચે, રાખી રહીયામાં ટેક કરતાં ૫૦૭
 ભાગ્યે કરો તૈયાર સૌ, શેઠ સામગ્રી આજ;
 મહુરત પુછીને લગનનું, કરવા માંગીને કાજ. કરવા ૫૦૮
 એવું સુંભીને તર્ત ત્યાં, ઉઠ્યો ઉમિયાનો ખાપ;
 લગન મહુરત નિરધારીને, રચ્યો મંડપ અમાપ. ૬૦ ૫૦૯
 પછી કુંવાને મંડપ મહીં, ખેસાડી તતકાળ;
 વિવા કર્યો રૂડી રીતથી, ઉગરી ઉમિયા એ કાળ ૬૦૫૧૦
 વળતી તહાં તે વેવાઈએ, કર્યો વડો વિવેક;
 પેટ્ટેરામણી બહુ પ્રીતથી, આપો લગનને અનેક. ૬૦ ૫૧૧
 વળણ.

પેટ્ટેરામણી કોધી બહુ, વેવાઈએ એ વાર;
 લગન જમીને નીકળી, જવા દેશ માત્રારે. ૫૧૨

રાગ મલાર.

લગન તહાંથી નીકળી સુંજ સંજ્જનરે;
 આવી પેટ્ટેરામણી સુરત શેઠેર સુંજ સંજ્જનરે

ત્યારે તહાં તે શેઠીયોં સુણ સંજ્ઞનરે,
 યાદ્યો હ્રમિયા પ્રત્યે આ પેર સુણ સંજ્ઞનરે. ૫૧૩
 ટેક તમે તો ક્ષીયો હરો સુણ નારીરે;
 મારે કીધો કુડો મે ફંદ સુણ નારીરે;
 હુંરે કહેવાઈ કમિનિ 'સુણ નારીરે';
 કયો હગારવા તું આ ફંદ સુણ નારીરે. ૫૧૪
 શેરેર સુરતનો શેઠીયો સુણ નારીરે,
 કહાણું તેહ તાણી હું નાર સુણ નારીરે;
 ગઈરે હતી પરદેશ હું સુણ નારીરે,
 થી પીડા મને ત્યાં અપાર સુણ નારીરે. ૫૧૫
 પાછાં વળતાં મુજને સુણ નારીરે,
 કીધો કર્તારે હપકાર સુણ નારીરે;
 તેથી આવી તુજ નગ્રમાં સુણ નારીરે,
 બન્યો બનાવ આ એકાર સુણ નારીરે. ૫૧૬
 મારે કહું તને કોણી સુણ નારીરે,
 ખાઓ પીઓ કરો ગુલતાન સુણ નારીરે;
 પીયું ગયા પરદેશમાં સુણ બેનીરે,
 આતો વર વગરની છે જન સુણ બેનીરે. ૫૧૭
 તણ વરસને વાપરે સુણ બેનીરે,
 ગયા પ્યારા પીક પરદેશ સુણ બેનીરે;
 તેથી હવે તે નાથજી સુણ બેનીરે,
 જઈ દોઢે આવશે આ દેશ સુણ બેનીરે. ૫૧૮

માટે તહાં સુધી તમે સુણ ખેડીરે,
 જાણી જનમારો સો જુઠ સુણ ખેડીરે;
 પણ આપણ ખે પ્રીતથી સુણ ખેડીરે,
 રાખી રહીશું - હૃદય થણું ઘટ સુણ ખેડીરે, ૫૧૯
 એવું કહી એણે પછી સુણ સજ્જનરે,
 પેદરથી પ્રેમશાનો શણગાર સુણ સજ્જનરે;
 ત્યાર પછી તે શેરમાં સુણ સજ્જનરે,
 પેદાચી સુકી તે ખંને નાર સુણ સજ્જનરે. ૫૨૦
 વળતી ત્યાં તે હજમને સુણ સજ્જનરે,
 થયો પુત્ર તણી પ્રસવ સુણ સજ્જનરે;
 તેથી તહાં તે નારીને સુણ સજ્જનરે,
 થઈ પડ્યો પુરો હૃતસવ સુણ સજ્જનરે. ૫૨૧
 રૂખી એવો અતી ઠાઠ ત્યાં સુણ સજ્જનરે,
 થયા કાકાજી ક્રોધી અપાર સુણ સજ્જનરે;
 શું કર્યું તેં આ કારમું એ! નારીરે,
 ઘર કાઢ્યું સાતની બાહાર એ! નારીરે. ૫૨૨
 પુત્ર પ્રસવ લેને કપમ થયો એ! નારીરે,
 અને લાગી આ કપાંથી નાર એ! નારીરે;
 ધર પડાવી નવાં કરચાં એ! નારીરે,
 કેમ ફાટી ફેરે એ અપાર એ! નારીરે. ૫૨૩
 એવું કહી કાકાજીએ સુણ સજ્જનરે,
 ગયા પોતા તણે પછી ઘેર સુણ સજ્જનરે;

જાણ્યા તણી બાબા કરી સુણ સંજ્ઞાને,
રાખ્યું કાકાજીએ બહુ વેર સુણ સંજ્ઞાને. ૫૨૪

વળણ.

વેર રાખ્યું કાકાજીએ, કામિની પર નીરધાર;
જ્યસંગ કહે હવે શાહની, વાત કરે આ વારે. ૫૨૫

રાગ કેદારે

વર્ષ પુરાં થયાં ત્રણ જ્યારે, શેઠ નિકળ્યા ત્યાંથી ત્યારે;
સાથે વાણીતસે સહુ ભાખારે, શહેર સુરત ખંઠર આખારે ૫૨૬
આંધા મુજનું માલું વાહાણે, તર્ત નાગર્યું ત્યાં નીરવાણે;
વળતી વધામણી મર્ધ ઘેરે, સહુ સગાં માળ્યાં એ ઠેરે. ૫૨૭
પણ આખ્યા ન નાનના ભાઈરે, જાણી નથી જરા સગાઈ;
પછી ખખર શેઠને એવીરે, ઘેર વાત બની હશે કેવીરે. ૫૨૮
જેથી આખ્યા નહીં અહીં કાકારે, ઘેર આલ્યા હશે સહુ વાંકારે;
મઠિ કરવી હવે તો તપાસરે, જેથી સંપ પાત્ર નહીં નાસર.
વાત એવી વિચારે જ્યાં શેઠરે, એવે કાકા આખ્યા ત્યાં નેઠરે;
દેખી શાહ થયો રળોયાતરે, ઉઠી ભટપો ભરોને બાપરે. ૫૨૯
પછી કહે કાકા કેમ રીશેરે, આજ ભરાયા છે મુજ વિશેરે;
કુંતો બાળક યુદ્ધ અભાણે, અને તમે તો છો મહા ભાણે.
ત્યારે કાકા પછી ત્યાં જાણ્યારે, પ્રિતે અંતરના પટ જાણ્યારે;
તારી નારી પ્રથમ હતી સારીરે, પણ હવે થઈ ધુતારીરે. ૫૩૦

એક લાવી રઝળતી રાંડરે, નિત્ય ખાપ ચોખા ફૂધ ખાંડરે;
 પળી ટાણ જાણે શું કરીયું, તારી નારીને ખાળ અપનરીયું.
 તું તો ગયો હતો પરદેશરે, તેથી જાણે નહીં લવજેશરે;
 ઘર જ્ઞાત મહીથી ટાળ્યું, સહુ કુટુંબ એમ વટાળ્યું. ૫૩૪
 મારે જીવતર તારે ફેકર, આપે અપજશ અતીશે સોકરે;
 તેથી રહેવાય નહીં આઠગરે, મારે ખોળે કરો વિગ્રામા. ૫૩૫
 એવું સુણીને રોડના મનમારે, ક્રોધ વાપી ગયો સહુ તનનારે;
 આ શો? રાંડે કર્યો ગજબરે, નવ રાખી લગરે અદબરે. ૫૩૬
 કહેને! ક્યાંથી લાવી એ પુત્રરે, કાની સાથે માંડ્યું ધરસુતરે;
 મારે માર હવે તતકાળરે, ક્યાંથી પેદા કર્યો એ ખાળરે. ૫૩૭
 એવું કહીને માણકશાહ ઉઠ્યોરે, ઘરની રાંડ ઉપર અતી રૂચોરે;
 સેઈ સોરોઈની તરવારે, ચાલ્યો ક્રોધ ભરો અપારે. ૫૩૮

વળણું.

ક્રોધ ભર્યો ચાલ્યો ચડપ, શાહ તરત તે ઘેર;
 પશુ તહાં જપસંગ કે, શી કરે શ્યામા પેરે. ૫૩૯

રાગ રામગરી.

એવી ખપ્પર ઉજમને ધઈજી, તેથી તર્ત ઉગિયા પાસે ગઈજી;
 ખૂદન કરવો હવે શો વિચારજી, કંઈકોપી આવે આ વારજી. ૫૪૦

હાળ.

કંઈ અતી કોપીને આવે, અખળાપર આ વાર;

કાકાજીએ વેર રાખીને કર્યું કામ આ કાર. ૫૪૧
 તેથી કાંઈ ઉપાય કર્યા વિણ જીવનું જોખમ પાપ;
 એવું કહીને જન્મ ત્યાંથી રાતી રાતી જાપ. ૫૪૨.
 અરે દેવ આ શું કરવાને, આપ્યો મુજ અવતાર;
 સગો જીવથી ગણીએ જોને, તેજ રૂપો હીનદાર. ૫૪૩
 માટે મુજ અખળાપર આજે, મોઢેર કરો મહારાજ;
 ગરીબના બેલી થઈ વાદાલા, વહેરે આવો આજ. ૫૪૪
 એવી રીતથી વિભાષ કરતી, જીભી જન્મ નાર,
 તેવામાં તે બાઈના ઉપર, ત્રુકયા વિશ્વાધાર. ૫૪૫
 તેથી તર્તજ પુષિ સુઝી, ઉગરવા એ કાળ;
 રૂમાલને વોટીની મનમાં ભાશી એને ભાળ, ૫૪૬
 તેથી તે તર્તજ જઈને ઝટ, ભેઈ આવી એ વાર;
 ચઢવાના દારપર પછીયો, લટકાવી નીરધાર. ૫૪૭
 પછી તેહ ત્યાં રાખી બોલી ઉગરવાની આશ;
 પાણુ મનમાં તે બાઈને બહુ બહુ, ઉપજી આવ્યો ત્રાસ. ૫૪૮
 વળીણ.

ત્રાસ ઉપજ્યો અતી પણી, ઊજમને એ વાર;
 તેવામાં ત્યાં કંથને, દેખી શું કહે નારે. ૫૪૯

રાગ રામગરી

વાદાલા વિચારીને આવજો, લખે દારની માંહી;

શ્રી રંગપદ્મ શેરધો, આવી ફારી આંહી, વાહાલા વિયા
રીને આવળે. ૪૫૦

બોટી રમાલ ને આપીયાં તમે તેનેરે હાથ;
ભાવી અહીં ભટકાવીયાં, જુઓ જુગિતધો નાથ. વાહાલા. ૪૫૧
વળી ધણા હીન તે રહી, નાથ તમારે માહોલ;
શ્રીમંત આગ્યું તે ધરી, તેનું ફરી ગયું રોજ. વાહાલા. ૪૫૨
મોટે જુઓ મારા નાથજી, આજે તમારો બાળ,
કીધાં વચન મેં તો કર્યો, મોટે નાથે ન આજ. વાહાલા. ૪૫૩
વળી જુઓ વામા અહીં, ભાવી તમારે કાજ;
માન મરજો પેલતી, રાખી રૂપામાં લાજ. વાહાલા. ૪૫૪
વળી જુઓ આ ધોડીએ, પ્રસન્નો અપ્પભવ તંન;
તેહ તમે વિચારજો, વાહાલા વિગારી મંન. વાહાલા. ૪૫૫
વળી જુઓ આઈ મહેલ મેં, ક્યાં નવા વિશાળ;
જુનાહતા તે જુઓ કાંઈ, જોતં જોછે ભાજ. વાહાલા. ૪૫૬
આવાં વચન સુણી શેઠનો, ક્રોધ કે રો ધઈ જાપ;
જિલટા તહાં ને નારીને, ભાવે ભેટવા જાપ. વાહાલા. ૪૫૭
ભેટવા પછી ત્યાં તે નારીએ, કાંધી વાહાલાને ખાત;
તેથી તહાં તે મંનમાં, ધરો ખડુ રજીયાત. વાહાલા. ૪૫૮

વળણ

ધરો ખડુ રજીયાત તે, સુણી પ્યારીની વાત;
પછી તહાં જ્યસંગ કે, કેવી કહાવે વાતરે. ૪૫૯

રાગ સારંગ.

જોઈ માંડવો ગ્રહસ્થા ધર્મ, ખીલ્યું ઊગિયા કેરું કર્મ;
 ખડુ માન્દ થઈ ખોજાવે, ભણી ભરધારના ગન ભાવે ૫૦
 કર્યો અતી ધણો સત્કાર, ઘર માંહા વધાર્યો ભાર;
 નવ કહો શકે કાઈ જન, નારી વશો ગઈ નાથ મન. ૫૧
 એક પ્યારી ગને છે એને, જીવ અર્પણ કરે જો જોને;
 પાળે પ્યારી નાથું તે વચન, બન્ય ધન્ય જીમયા તુલને ધન્ય. ૫૨
 તું છે વીશ વરસ રી નાર, માંહયો તરાપાર હીજદાર;
 એક નેત્ર કમળ સમ હીસે, ઊર ભર્યું જોય નન વિષે. ૫૩
 માણે હંસ તણી તું માલ, શોભે ટાલણી લાડી ભાલ;
 બાટી ભ્રમર ખાણું કમાન, એક કુવ છે રોડ સમાન. ૫૪
 ભણો ઊર તણો ઊવારો, એકો ખાહુનું મણુ ધારો;
 કટો કેશરી સરખી ભાળી, સુભેસ્વર રસીખો તાળી. ૫૫
 એક જંઘા છે કેળતા થંભા, દેખી અંતર માંહે ખભા;
 વળી જુવે એનું જો વક્તર, વાપે મયણું તેહને તંત. ૫૬
 માંહે લઘુ લામવીયાં પાય, શોભે પિટ્ટાજ સર્વરી માંહય;
 વાર વાર વનિતાએ જોઈ, ખધા ખેત્રે સુદ્ધિ ખોઈ. ૫૭
 એવી રૂપમાં રૂડી એ નારી, દેખી વાસનીક જેઠો હારી;
 વળી વાગા ખતાવે ખડુ સંતા, તથો શોકને વધી આવના. ૫૮

૧ ખલ્લા ૨ મુખ. ૩ કામ. ૪ વીજળી
 ૫ રાત. ૬ ઈંદ્ર.

વળતી વઢ્યું પરસ્પર હેત, સુખ પ્યારી પ્યારાનું લેત;
 કાઢ્યો જનમારો સડુ ઝેમ, પ્રીતે સારસ કાઢે જોમ, ૫૬૮
 ખાધું પીધું કર્યો આનંદ, રચ્યું જો શંગે પદ્યંધ;
 ઈશ કીરપાયાં કીધું કામ, વશી રહી બલુપુર ગામ. ૫૭૦
 માંહી જાડ ખાંપણ જો હોય, દેખી રીશ કરો નહી કોય;
 આ છે પેહેલી વખતનો પ્રમ, વાંચી મુકીને મનનો ભ્રમ. ૫૭૧
 સુખ સંવત ઝોગાગીશ કહાવે, સાલ ઉપર ત્રીશની આવે;
 કવોએ કરવાને માફા માસે લીધું, અને પુર્ણ પુર્ણિમાએ કીધું. ૫૭૨

વળણ.

પુર્ણિમાએ પુર્ણિમા, કર્યું કાવ્ય પદ્યંધ;
 જયસંગકે સૌ જરૂર આ, વાંચો પ્રમ પ્રખંધર. ૫૭૩

૭ પાવળા.

સમાપ્ત.

